

MIHA MALEŠ:

KRALJICA ANGELOV.

(NOTRANJŠČINA CERKVE V CIRKVENI NA HRVATSKEM.)

TONE GASPARI:

Majnik.

Pri Sv. Jerneju sije na zlati križ vrh zvonika majniško sonce. Po vsej dolini se sveti ta križ. Spodaj v cerkovnikovem oknu, ki je tako majhno, da komaj pomoliš glavo skozenj, zeleni rožmarin. Skoraj nič sonca ne puste notri te vejice; zato pa diše, da jih je vsa izba polna. Nad oknom v podstrešku gnezdi lastovka.

Stari plešasti cerkovnik hodi počasi po pokopališču in ravna po ozkih poteh peščenec, kakor bi rahljal dragulje. Dva njegova vnuka plezata na obzidje, ki se kruši. Bosa sta, zdrava kot dren, ki je odcretel v grapi. Na pragu stoji mlada mati in ju z nasmehom krega.

Tam ob zidu je v senci grob, ki je ozek, hladen in globok. Mislim, da ga ne bo sonce nikoli pregrelo. Tudi rožmarina ni na njem. Od obzidja pada nanj omet. Na revnem kamnu je vklesano ime. Pod imenom težko razbereš črke pesmi, ker je pozlatica že odpadla. Zadnjo vrsto na kamnu zakriva divji plevel:

Mati, od nas si se preselila,
v tej solzni dolini si nas pustila,
uživaj pri Bogu rajski mir
in prosi za nas za naš zadnji večer.

ZAKLAD V EMONI.

Zgodovinska povest.

(Nadaljevanje.)

Mela je kriknila, ko so ju stražarji pograbili; Tauro je stisnil zobe, ko je začutil vrv okrog zapestja... Nobenega dvoma več — Langobarda sta ju prodala Slovenom v sužnost!

Zdajci pa se je začul za šotorom vrišč in jok. Nekaj žensk in otrok se je usulo izza šotora in kričalo:

»Ugrabil jo je! Pribislavo je ugrabil!«

»Kdo?« je planil vojvoda.

»Langobard. Proti konjskim stajam jo je vlekel.«

Ves zbor — kakor da je treščilo vanj.

Po cesti proti jugu peketanje kopit.

»Za njim!«

Nekaj trenutkov in četa Slovenov, na čelu jim vojvoda sam, je drevila po cesti za ubežnikom. Iskre so se kresale pod kopiti najhitrejših konj.

Pribislava!

Ves tabor se je zgrinjal. Ženske so zopet in zopet pripovedovale, jokale, tarnale. Pribislava! Lepa Pribislava, vojvodova hčerka — ljubljenska! O, bogovi!

Na trati pod gozdom sta Mela in Tauro ležala zvezana v travi poleg drugih vojnih ujetnikov, vseh bednih, pričakujočih smrt ali suženjstvo.

Velik Sloven, silen hrust, jeklenih mišic, jih je stražil in mrko pogledoval na nje.

Melo je stresel strah kakor mrzlica in solze so ji polzele po bledih licih. Ni se dosti menila za okolico. Predobro je vedela, da je njena in njenega brata usoda zapečatenena. Mučili ju bodo, ker ne bosta hotela izdati bivališča svojcev. Če bi ga pa izdala, umro strašne smrti vsi, onadva in vsi, ki so ostali doma.

Tauro pa se je zaman trudil, da bi razumel, kaj se godi v taboru. Iz vsega krika in vika je razumel le eno besedo: Langobard! Torej sta dolgobrada grduna tudi Slovene ukanila! In kolikšno zmedo sta napravila v taboru!

Ko bi mogel zmedo porabiti za beg! Podkupil bi stražarja — premami ga z zlatom. Ej, saj res! Zlato! Vsemogočno zlato...

Previdno se je Tauro prekobalil, tako da je z zvezanima rokama segel v torbo, ki mu je visela ob strani. Stražar ga je pozorno motril.

Zdajci privleče dečko polno pest zlatnikov iz torbe, pomigne proti gozdu in ponudi stražarju bleščeče zlatnike.

Mela je skozi solze opazila bratovo početje. O! Zlato! Zakaj se nista že prej spomnila na to vsemogočno čarodejno silo! Nasmehnila se je in se dvignila, oprta na komolec.

Že se je zganil Sloven, iz oči mu je švignil blisk; dvignil je nogo in — brenil fantovo roko, da so zlatniki v loku zleteli v travo... Zaničljiv posmeh je zveržil Slovenu ustne.

Prestrašena sta gledala mlada Keltoromana za zlatom, ki se je bleščalo med travo. Taurov pogled je plašno ošvignil porogljivi obraz silnega junaka.

Zlato?

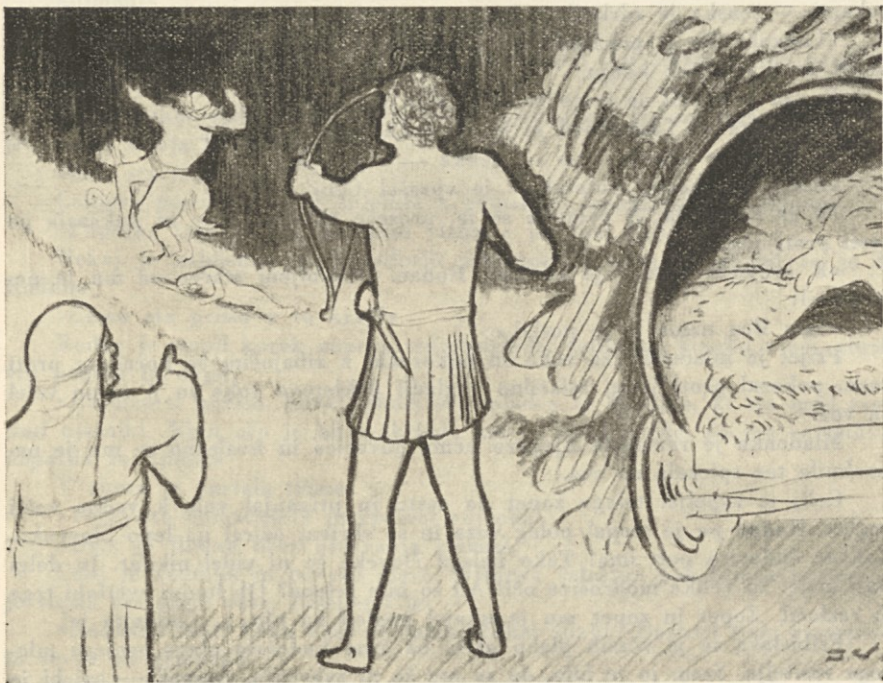
Sloveni ne klonijo pred zlatom? Ali je njihovo bogastvo tolikšno, da

trosijo zlato po travi? Ali — ali je njihova krepost tolikšna, da je zlati blesk ne preslepi?...

V srcu mladega potomca nekdanjih junaških Emoncev je vstajalo živo občudovanje do silnih barbarov, Slovenov. A groza mu je lezla v dušo... kaj zdaj?

Obup se ga je polaščal in s strahom je pričakoval, kdaj se vrne vojvoda...

Če bi v taboru ne bilo tolikšne zmede, bi bil morda kdo opazil jezdeca, ki je ob tistem času zavil tik pod gozdom čez travnike in šele daleč od tabora pojezdil na drugo stran proti cesti, proti Posavju. Pred seboj je držal vitko zlatolaso mladenko — Pribislavo.

Bil je šilonosec. Hudoben nasmeh mu je zvil ustne, ko je spoznal, da so se zasledovalci obrnili vsi v nasprotno smer — proti jugu. Zasledovali so njegovega tovariša, ki je pač pobegnil, ker se je zbal osvete Slovenov zaradi tovariševega lopovstva.

Šilonosec je dirjal proti Savi, da čimprej doseže obrsko deželo, kjer je hotel prodati lepo vojvodovo hčerko.

Nedaleč od Save je tedaj prihajal po cesti pohabljen starikav možiček, vodeč volovsko uprego. Možiček je bil oblečen v haljo, kakor so jo v tistih časih nosili grški popotni trgovci. Na pokritem vozu je imel naloženo različno kožuho.

Bil je stari Celij.

Kar je ustavil vola, prisluhnil in — pognal uprego za grmovje na travnik ter se skril za voz.

V vozu pa se je nekaj zganelo, izpod koč je prilezla kodrasta glava — za njo široka gola fantovska pleča...

»Rodan!« je vzkliknil Celij in prav nič ni bil videti hud zaradi nepovabljenega sopotnika.

»Zakaj ne pelješ dalje?« je vprašal fant.

»Pst! Jezdec prihaja!«

A v tistem trenutku sta se starec in mladenič zgrozila in spogledala: skozi noč je planil divji krik — ženski krik na pomoč.

Pobliskovo je Rodan pograbil svoj lok z voza in skočil za grm. Že se je razločneje čulo peketanje bežečega konja in — zopet krik, obupen in strašen.

Rodan je nastavil puščico, napel lok — v divjem begu je pridirjal po cesti jezdec, pred seboj mladenko.

Tetiva je zabrnela — puščica je siknila — jezdec je kriknil, vzkrilil z rokami — ženska je zdrknila s konja in obležala na cesti.

»Langobard!« je pokazal Celij za jezdecem, ki je s puščico v hrbtu omahoval na dirjajočem konju.

Rodan je skočil na cesto in se sklonil nad mladenko.

»Slovenka je. Langobard jo je ugrabil,« je uganil Celij.

Že je dekle odprlo lepe — velike — sive oči.

»Ali si se močno potolkla?« je vprašal Celij.

Ni ga razumela. A dvignila se je, proseče sklenila roke in pokazala po cesti proti jugu.

»K svojcem prosi,« je razumel Rodan. Pohabljeni starec pa mu je pomežiknil:

»Sam Bog nama jo je poslal.«

Prijel je mladenko za roko in odkorakal z zibajočim se korakom proti vozu, pokazal proti jugu, tolažilno pogladil dekletovo roko in ji nemo velel na voz.

Mladenka je razumela njegovo nemo govorico in hvaležno se mu je nasmehnila ter splezala na voz.

Celij je zapeljal telego zopet na cesto in priganjal vola k vedno večji naglici. Rodan pa je stopal poleg voza in se skrivaj oziral na lepo Slovenko. Kakšno čudovito polt ima! Tako belega človeka še ni videl nikdar. In dolgi zlati lasje! In velike modrosive oči! Ali so bile zelene? Ob lunini svetlobi tega ni razločil. Zopet in zopet mu je uhajal pogled na njo... Čudovita je!

Pribislava se je včasih plaho ozrla na črno kodrasto glavo svojega mladega rešitelja. Sram jo je bilo, da se mu še ni zahvalila. Ampak — saj bi je ne razumel! Očeta naprosi, naj se mu zahvali.

»Ali je pohabljenec njegov oče?« je razmišljala. »Grška trgovca sta. S kožami kupčujeta. Očeta poprosim, da jima da poln voz kož in še kaj povrh.«

Prišli so skozi poslednji gozd in pred njimi se je zasvetil slovenski tabor.

»Kdo ste?« jih je okliknila straža na robu gozda in vrsta oboroženih mož jim je zastavila cesto.

»Pribislava sem,« je zaklicala mladenka na vozu.

»Pribislava!« je šel krik med vojniki.

»Pribislava!« je odmevalo po taboru in vsi so drli proti cesti.

»Pribislava! Pribislava!« je vriskal narod, ko je zavila telega s ceste.

Prav tedaj se je vrnila četa z vojvodo na čelu, sredi med njimi ujetī kopitonosi Langobard.

»Pribislava! Pribislava!« je donelo po dolini. V diru je bil vojvoda pri telegi, za katero se je valilo ljudstva kakor živa reka. Dvignil je hčerko z voza in jo molče objel.

»Oni me je rešil,« je pokazala mladenka na Rodana.

Vojvoda je z očmi premeril vitkega črnolasega fanta in debelušnega starca poleg njega. Potem jima je pomignil, naj gresta za njim.

Pri velikem ognju pred lepim šotorom se je vojvoda ustavil, sedel na svoj stol in držeč hčerko za roko, jo je izpraševal, kako se je vse zgodilo.

»Danes sem bila redara, pa sem šla s kršćenicami na potok, da umijemo posode. Kar plane za šotorom oni grdi Langobard name in me odvede s seboj,« je pričela pripovedovati mladenka o ugrabitvi in rešitvi.

Vojvoda je molče poslušal, potem je poklical tolmača. A preden je stopil tolmač pred vojvodo, se je začul iz bližnjega tabora ujetnikov hripav krik:

»Rodan!«

»Rodan! Celij!« je pristavil drug, šibkejši glas.

Trenutek — in Rodan je planil v tisto smer. Ali straža ga je ustavila in vrnil se je pred vojvodo.

Nekaj kakor skrit nasmešek je bil v vojvodovem trdem, resnem licu, ko je vprašal Celija po tolmaču:

»Kdo sta vidva?«

Celijeva postavica se je sklonila v globokem bizantinskem poklonu:

»Popotna trgovca sva, mogočni vladar,« je lagal Celij.

Nekaj je zablisnilo v vojvodovih jeklenosivih očeh in obrnil se je k Rodanu.

»Čemu sta prišla v ta kraj?«

Rodan je stopil korak naprej, trdo pogledal velikemu junaku v oči, zbral ves pogum in dejal:

»Resnico ti povem, knez: Iskala sva mladca in devojko, ki sta med tvojimi ujetniki. Njun oče je bil v skrbah, ker se nista vrnila, pa sva se midva napotila za njima.«

V zboru je nastala tišina.

»Torej sta domačina?« je vprašal vojvoda.

»Da,« je Rodan brez oklevanja priznal.

Celij je vzdihnil in povetil glavo. Njegova žalostno pohabljen postavica je zlezla vsa sama vase. Zašepetal je:

»Nesrečni fant! Lepo kašo si nama skuhal zdajle! Barbari naju raztrgajo in sevro na grmadi.«

Rodan je razumel šepetanje, a ni umaknil pogleda od vojvodovega, kakor iz kamena izklesanega obličja.

Vojvoda Nepokor pa je dejal, obrnjen še vedno proti Rodanu:

»Zahvaljujem se ti za uslugo, ki si mi jo storil. Rad bi ti dokazal svojo hvaležnost. Izberi si sam plačilo!«

Rodanove oči so zažarele, vendar ni takoj odgovoril. Sklonil je glavo in zrl v tla.

»Kaj še premišljuješ! Oba ujetnika si izgovori! Tristo medvedov! Ali si pozabil, zakaj sva tu?« je nestrpno zagodrnjal Celij.

Rodan pa je še trdovratno pomolčal, potem je dvignil glavo:

»Mogočni junak! Tvojega prijateljstva si želim.«

»Tristo — —!« je zaškrtal Celij in ves prebledel od jeze nad nespametnim mladičem.

(Konec prihodnjič.)

Mladina, širi „RAZORE“ !

Split. (Pogled z Marjana.)

VIKTOR PIRNAT:

OB BREGOVIH JADRANA.

*„Samočo u svem blažena si
i blaženstvo ti sama si!“*

Na razoranih pečinah splitskega Marjana sem našel te besede, ko sem proti večeru šetal po tem čudovitem griču ter se pogrezal v sanjarenje. Enomerni in večno-večni »zum-zum« milijonov cikad po orumeneli travi in dre-majočih vinogradih vpliva na sprehajalca nekam uspavajoče, in kot skozi ko-preno hiti oko po pisanih Kaštelih in skalnih robovih Kozjaka in Mosorja. Vinogradi segajo od ceste doli do morja, smokve zore, rožmarin se pari na soncu, ciprese pokimavajo, tamariske se košatijo, palme se bohotijo poleg skromne oljke, ob poti cveto vrtnice, čudo v tej vročini, ki skoro razganja divje pečevje nad cesto. Vzduh soli in rib se meša z izparino borovcev in rož-marina. Le redko srečaš človeka.

Kar je Ljubljancanom Tivoli, Zagrebčanom Maksimir in Beograjčanom Kalemegdan, to je Splitčanom Marjan. Toliko in še več. Ves hrib umetno po-šumljen, divna stopnišča vodijo nanj in široke ceste, živalski parki in splitska otročad ga oživljajo, prirodoslovni muzej in sijajna razgledišča ga dičijo.

Sam samcat sem stal tam gori in begal z očmi po morju in po celini. Zmotil me je pridušen jok v bližini. Lepo belo kamenito stopnišče je rastle iz ceste, ob njem grmi cvetočega rožmarina in vitke šumeče ciprese, na vrhu siva cerkvice in nekje sredi stopnic dve postavi, ki sta polzeli po kolenih navzgor, se trkali s čelom ob vroči kamen ter vili roke. Ženska je polglasno ječala.

Obstal sem tih in nem.

»Sveta Porodnica, varuj mi Tomo, sina edinega, luč mojih oči, dušo mo-jega življenja!« In spet je zaihtela žena, mož je stegnil roki proti cerkvi: »Sveta Mati Božja!« in dvignila sta se zopet na eno stopnico.

Nikogar ni bilo v bližini. Jasnó južno nebo se je modrilo nad sivimi pečinami, v podnožju je butalo morje ob skalovje, da se je čulo gori do Betlema, nad tisoč let stare cerkvice, kamor je tako ponižno romal postaren par in ječal pod udarci krute usode.

Po prstih sem zdrknil mimo stopnic tik pod bližnje pečevje, ki je znamenitost našega Primorja. Zopet cerkvice. Božja pot naših pobožnih pomorcev. Sveti Jere se stiska pod skalne stene, stene same pa so visoko preluknjane in deloma pozidane. To so v živo skalovje vdolbene celice nekdanjih puščavnikov-eremitov. Kot divje čebele v drevesnem duplu so se vgnezdili ti samotarji v štirih nadstropjih drug nad drugim v tem pečevju.

Zdaj je vse prazno in sveti Jeronim, slavni dalmatinski cerkveni učitelj, sameva ter zre preko nizkega otočka Čiovo na odprto morje, od koder hite k njemu pogledi naših ribičev in mornarjev, ki se priporočajo njegovemu varstvu. Kamenit vodnjak je edini okrasek v bližini.

Ko sem prilezel iz eremitskih duplin, sta klečala pred cerkvico pobožna moja znanca. Pozdravil sem ju in hitro smo bili v živahnem razgovoru. In zaznal sem zgodbo, tako vsakdanjo in vendar tako pretresljivo.

Ribiški par iz podnožnega Vranjica, ribiškega sela v solinskem zalivu, otoške vasice, ki jo veže s celino le dolg ozek nasip, je imel sina edinca. Mladi Tomo je ribaril s svojim očetom tam zunaj med otoki leta in leta. Živelí so skromno, a zadovoljno. Od marca do oktobra je bilo posla na morju, pozimi pa je delal Tomo v splitski boksitski tovarni. Težavno in nevarno je delo z ribiško mrežo, hudo je v tovarniškem prahu, pa je zmamilo sina, da si poišče srečo v daljni tujini, kjer je našlo svoj dom že toliko naših Primorcev. Zaman so bile prošnje postarnega očeta, sina niso ganile bridke materine solze, zadnjo noč ga je odpeljal prekomornik iz Splita za srečo. In postarna roditelja sta hitela na Marjan priporočat svojega edinca božjemu varstvu in rotíla sta nebo, naj jima bo usojeno, da se vrne sin zadovoljen in srečen v Vranjic, predno za večno zapreta trudne svoje oči. In tedaj poromajo vsi trije spet na Marjan in potem pa še v Boko k čudotvorni Materi Božji Škrpjelski. Dotlej pa bosta živela sama in štela dneve in leta.

O samota, nisi vedno blažena! —

To je bilo morda pred desetimi leti. Skoraj bi bil že pozabil na ta dogodek. V topli avgustovi mesečni noči lani me je nesel motorni čoln skozi kotorski zaliv. Lahno in enakomerno je udarjal motor in nas poganjal naprej. Gladina je bila mirna. Tudi sapica se ni ganila. Nad nami temni nebesni obok, posejan z mirijadami brlečih zvezdic, med njimi se je vozarila polna luna, ki je baš toliko osvetljevala svet okoli nas, da je ostalo zabrisano vse, kar bi motilo oko in je vsaka stvar navzela čudovito obliko iz jutranjih pravljíc. Visoke in krivenčaste so bile temne kulise ob straneh in osobito pred nami. Bregovi so se nam zdaj bližali, pa se spet razmaknili in se oddaljili, da smo jih gledali le še kot skozi pajčolan. Lučce so mrgolele ob obali, sicer pa mir in sveta tihota.

Blažena samota!

Zaliv se je zožil v reko, pa se nenadno spet razširil in zajadráli smo mimo tajinstvenega otoka, ki je zrastel pred nami kot pričaran. Visoke črne ciprese, izza njih se je svetlikala tiha bela grobnica in morje je pljuskalo ob njeno podnožje. In malo dalje enak otok brez zelenja, le mogočne kupole božjega hrama so se blestele v mesečini. To sta tajinstvena otočka sredi kotorskega zaliva, Sveti Juraj in Mati Božja Škrpjelska. In kot bi trenil se mi je

pojavi v duši slika tugujočega ribiškega para z Marjana. Kaj je s temi ljudmi? Takoj naslednje jutro sem obiskal otočka.

Iz znamenitega pomorskega našega mesta Perasta, kjer med rožami in bujnim južnim cvetjem ginevajo stare palače, me je ponesla jadrnica naprej k Svetemu Juraju. Vitke ciprese na visoko obzidanem dvorišču mu dajejo v okviru silnih skalnih sten v ozadju resnično čarobno lice. Tam je bila že v XII. stoletju benediktinska opatija. Služba božja se je tedaj vršila v njej v glagolici in podpiral jo je sam mogočni Dušan Silni.

Nekako sto metrov proč moli iz morja drug otoček. Skalnat je in gol, dviga pa se na njem mogočna cerkev z visoko kupolo in tudi zvonik krije kupola. To je »Morska zvezda«, Gospa od Škrpjela.

Umeten otok, poln starodavnih in staroslavnihi spominov, natrpan z dragocenostmi, bajen in občudovan. Najznamenitejša na njem je slika Svete Bogorodice, Morske zvezde, zavetnice vseh krščanskih brodarjev.

O postanku te cerkvice trdi legenda sledeče: Poletnega večera leta 1452. sta krenila brata Mortešić s Perasta na ribolov. Z otočka Svetega Jurija sta zapazila kakih sto metrov proč na skali, ki je molela iz morja, čudovit bleisk

*Boka Kotorska :
Otočka Sv. Juraj in Mati božja od Škrpjela.*

in zaveslala sta tja. Na skali je bila prislonjena slika Mater božje z Detetom v naročju. Pobožno sta prenesla sliko domov. Pa je še isto noč eden od njiju težko obolel. Poslali so po duhovnika in mu opisali čudni večernji dogodek. Naslednje jutro so v svečani procesiji prenesli sliko v župno cerkev svetega Nikole. In bolni brat je spet ravnatko nenadno ozdravel ter spremljal procesijo. Dan za tem je slika izginila iz cerkve. Iskali so jo povsod, pa so jo slednjič staknili spet na oni skali sredi zaliva.

In spet so jo slovesno prenesli v cerkev in spet je izginila. To se je ponovilo trikrat. Slika se je vedno vračala na skalo. Zdaj so Peraščani sklenili, da sezidajo na oni skali cerkvico in nameste sveto sliko v njenem oltarju.

Pa le majhna skala je molela iz vode. Pričeli so z neomajno marljivostjo potapljati na onem mestu čolne s kamenjem in kaj kmalu je bilo prostora za majhno cerkvico in še manjšo hišico za duhovnika, ki je čuval svetinjo. Od tedaj so Bokelji vsako leto na dan, ko je bila slika najdena, pripeljali k onemu otočku čoln kamenja in nastal je otok s površjem okoli tri tisoč kvadratnih metrov. Krstili so otok na ime Škrpio, kot nazivljejo oni vsak morski škulj, iz morja molečo čer ali skalo. »Gospa od Škrpjela« torej pomeni Gospojna cerkev na morski pečini. Pravijo ji kratko tudi »Morska zvezda«. Sedanja cerkev je že nova, staro so podrli.

V velikanski časti je pri naših pomorcih. Vsaka vračajoča se ali odhajajoča ladja jo pozdravlja, bogata darila je dobivala in skoraj prekrite so

cerkvene stene od zaobljubnih in zahvalnih darov, tabel, slik in sličnega. Ima samo dva tisoč srebrnih zaobljubnih darov. Njene krasne ikone, imitacije Michelangelovih ikon v Sikstinski kapeli v Rimu, so velike vrednote za umetnost in cerkev!

Ta otok pa bližnji Perast in dalje junaška Dobrot in kapetanski Prćanj in ponosni Kotor, ves zaliv takorekoč je sam edini muzej in glasna priča o dneh, ki so bili polni slav in blagostanja. To je bilo v onih časih, ko so še jadrnice križarile po vseh morjih sveta. Tedaj je bila slavna doba bokeljske mornarice. Sedaj pa plovejo tod mimo ponosni parniki. Baš prihaja skozi verige naš krasni potniški parnik »Prestolonaslednik Petar«, ki ponosno plovi vzdolž naše obale od Sušaka do Bojane.

In domačini v slikovitih nošnjah! Videl sem postarno ženo ob strani krepkega zagorelega moža. Pobožno sta hodila okoli oltarja in poljubljala svete ikone. Pred cerkvijo sem stopil do starke. Ni me spoznala, jaz pa sem videl v njej tužno staro Marjana.

»O, gospodine moj!« Spoznala me je in zaplakala. Zaplakala je od sreče in ganotja. Vrnil se ji je sin iz daljne Argentiniije in čuden slučaj nas je zbral spet daleč od stolnega Splita v samotni bokeljskega zaliva. Mesec dni nekako je sin že doma, je pravila. Stari oče pa ni doživel te sreče. Lanska pomlad ga je pobrala. Krepko mi je stisnil Tomo roko in hitel je pripovedovati, kako ga je razočarala tujina, ki pa ji je še pravočasno ušel iz grabežljivih rok, in zdaj zna vse drugače ceniti dom in domovino. »Dosti sveta sem prebrodil v teh letih, mnogo sem skusil«, je pravil, »in rečem Vam, da je ni obale kot je naša in ga ni morja kot je Jadran! Krepko bom spet prijel za vesla, krpal bom mreže in uredil si bom dom, da bo srečna moja stara majka in moja rodbina, ki si jo ustvarim, čim se vrnem v rodni Vranjic. Zahvaljena »Morska zvezda«, da me je srečno pripeljala na mojo divno rodno obalo!«

Potniški parnik
»Prestolonaslednik Petar«.

Da, krasna je naša zemlja in divno je naše morje, ki je najlepše še tam, kjer samevajo divje pečine v večnem poljubu s kipečimi valovi, tam povsod naokoli, »kjer se razkošne rože valov dotikajo in mehko jih božaje se jim dobričajo...« kot je zapel naš pesnik Dragotin Kette.

In ko smo stopali v jadrnico, je smuknil mimo nas »Uskok« z junaškimi čuvarji našega Jadrana.

In naš rod bo stal neomajno tod, kjer živi že polnih trinajst sto let. Naj le prihajajo tujci, da se pri nas odpočijejo in da se naužijejo lepote naše zemlje; naj le prihajajo, da sporoče povsod doma, po vsem svetu, da je naš Jadran najlepši biser izmed vseh.

MIHA MALEŠ

IN NJEGOVA POT DO CERKVENE UMETNOSTI.

*„Boj med senco in soncem na zidu
drevesu, gori ali kjerkoli mi je pa povedal
več kot vsa učenost akademije.“*

Pred leti некоč je iz krajev, kjer so neskončne ravnine doma, pripotoval tujec in ni mogel prehvaliti lepote naše domovine. Oko se mu je nehote ustavilo na hribih s številnimi cerkvami.

Kdor pozna zgodovino slovenskega naroda, se temu ne bo čudil. O verskem življenju naših prednikov v zgodnjem srednjem veku ni kaj prida znanega, vendar pa nam zgodovina poroča, da so že takrat bila v navadi božja pota. Naše ljudstvo je rado romalo in se je ta navada deloma še do danes ohranila. Cerkve so bile edino zbirališče preprostih ljudi. Tu so se shajali verniki ter iskali pouka in tolažbe v težavah vsakdanjega življenja. Iz takih okoliščin se je rodila potreba, da so začeli notranjščino cerkvâ krasiti s slikami. Upodabljali so najrajši kake prizore iz življenja Kristusa, Marije, apostolov in svetnikov ter razne svetopisemske dogodke. Namen takih slik torej ni bil zgolj okras cerkve, marveč v prvi vrsti poučevanje preprostega ljudstva v krščanski veri. To so bili skromni začetki današnjega cerkvenega slikarstva.

Kaj pa je slikarstvo? Na kratko bi rekli: slikanje na kakršnokoli ploskev, les, platno, papir, porcelan, omet ali kaj drugega. Če je slikar rojen umetnik, ustvarja podobno kakor pesnik. Pesnik izraža svoja čuvstva v pesmi, slikar pa v risbi ali v barvah. Vsak po svoje skušata stvarjem, ki sta jih doživela, dati vidno obliko. Zato ni umetnik, kdor še tako spretno prerise kakšno razglednico, zakaj naslikal ni nekaj takega, kar bi bil sam doživel. Delal je po vzorcu, ni pa samostojno ustvarjal. Umetnine se pač rode nekako tako, bi rekel, kakor se v bisere preleve kamenčki, ki zaidejo v školjkino lupino na dnu morja. Preobračajo se in drgnejo, dokler ne dobe bisernega oblačila. Na enak način življenje v umetnikovi duši zaneti iskro, ki tli, se v danem trenutku razplamti in zažari v umetnino. Le-ta, naj bo pesem, slika, kip ali povest, je potem verno ogledalo tistega, kar je bil umetnik v svoji notranjosti doživel.

Posebna smer slikarstva je cerkveno slikarstvo, ki se — kar že ime samo pove — omejuje na upodabljanje snovi iz cerkvenega življenja. Prijeten je pogled na pojočega fanta s harmoniko, a taka slika, naj bo še tako mojstrsko izvršena, v cerkev ne spada! Cerkev je pač kraj, ki naj človeka dviga nad vrvež vsakdanjega življenja. Treba je neke svečane resnobe, miru in dostojanstva. Nikakor torej ne gre, da bi kdo, vzemimo, trpečega Zveličarja na Golgoti upodobil na enak način kakor usmrčitev zakrknjenega zločinca. Take ali podobne zakone pa ima vsaka umetnost, ne samo cerkvena. Zato je lahko cerkveni slikar kljub temu svoboden umetnik. On bo v cerkvi naslikal Marijo, kakor jo sam vidi in na svoj poseben način. In če bi tega ne bilo, bi napredek v cerkvenem slikarstvu sploh ne bil mogoč. Nobena umetniška razstava pa se po številu obiskovalcev ne more kosati s cerkvijo, zato je potrebno in razumljivo, da se zadnje čase tudi pri Slovencih v čedalje širših krogih budi zanimanje za to panogo cerkvene umetnosti. V najnovejši dobi imamo že lepo število cerkvenih slikarjev-umetnikov. Med njimi eden zelo vidnih pa je — Miha Maleš.

Na Jeranovem pri Kamniku se je 6. januarja 1903. rodil naš slikar. Še ni bil prestopil praga ljudske šole, ko mu je umrla mati in dve leti za njo oče. Posestvo je šlo na dražbo, otroke, ki jih je bilo deset pri hiši in so vsi bili še nedoletne sirote, pa so poslali v bližnjo vas Godič k stari materi. Od tu je štiri leta hodil v ljudsko šolo v Mekinjah. Doma pa je v prostem času pasel krave, lovil ptiče na limanice in uganjal vse močče porednosti, kakor pač vsi otroci njegovih let. Z ljubeznijo je gojil zajce in golobe, dokler mu ni teh ponoči na dan sv. Marka požrl hišni maček. Bil je neizmerno žalosten, saj je imel toliko veselja z njimi! Brezskrbna mladost pa mu je pomogla, da je kmalu za tem prebolel še mnogo hujše udarce. Brž za staro materjo, so mu v kratkih presledkih umrli teta, brat in dve sestri. Zgodnja osamljenost mu je v marsičem zagrenila sicer tako lepa otroška leta.

— Že doma v rojstni hiši na Jeranovem je mali deček kazal, da bo slikar. Vsak kotichek v mlinu je porisal. In ni nič pomagalo, če so se prav Mihcu smejali in mu semtertja preveliko nagnjenje do »umetnosti« izganjali z leskovko. V šoli je imel najslabši red v risanju. Prav zares! Neko samostojnost v izbiranju snovi je pa že v ljudski šoli pokazal. Učiteljica jim je dajala včasih proste risalne vaje. Mihec je narisal mrliča v krsti, ki jo neso pogrebci, drugič procesijo in pozneje nekoč kmetico pri kuhanju žgancev. Neprestano je gojil željo, da bi šel v mestne šole. Doma je bila tedaj revščina in na kakšno podporo ni bilo misliti. Tako se je odločil, da pojde k podobarju Tončiču v Kamnik. Prigovarjal je domačim, naj gre kdo z njim, a se nihče ni zmenil za njegove prošnje. Končno se je sam opogumil in se napotil tja. Dobil ga je baš v delavnici pri izdelovanju Kristusovega kipa. Bil je prijazen bradat mož, in ko je izvedel, za kaj gre, ga je takoj preizkusil v kopiranju risb. Delo mu je šlo lepo od rok in sprejet je bil za vajenca. Sem je hodil iz Godiča sleherni dan in vso pot do Kamnika in nazaj presanjaril ter koval načrte za bodočnost. S poklicnim delom ni prišel dosti v dotiko. Krmiti je moral prašiče in opravljati druga domača dela. Z mojstrovno smrtjo se je po enem letu končala tudi njegova vajeniška doba. Po dobroti sestrčne so se mu sedaj odprla vrata na srednjo tehnično šolo v Ljubljani. Tu se je učil risanja in kiparstva in nato z osemnajstimi leti odšel v Zagreb. Čeprav je dobil dijaško podporo, pa vendar ni dolgo strpel v Zagrebu in jo je že po treh mesecih na slepo srečo mahnil na Dunaj. Za silo se je preživljal z risanjem lepakov za razna podjetja in drugim podobnim delom. V takih razmerah se je za poldrugo leto vrnil v Zagreb. Tačas je pripravljal izvirne lesoreze za Pirjevčevo knjigo »Slovenski možje« in s prisluženim denarjem odpotoval v Prago ter leta 1926. dokončal tam svoje šole. V praški poslanski zbornici je priredil razstavo, naslednje leto pa v Zagrebu.

Autoportret: Slikar Miha Maleš.

Po končanih šolah se je v večji meri lahko posvetil svojemu poklicnemu delu. Pridno je razstavljajl doma in v tujini. Udeležil se je tudi mednarodnih umetniških razstav na Poljskem (Varšava, Krakovo, Lvov), v Italiji (Florenca) in na Češkem (Praga). S svojim delom je povsod vzbudil veliko pozornost. Vendar je v slovenski javnosti prodril in si priboril veljavo šele l. 1927., ko sta s slikarjem Čudermanom razstavila v Jakopičevem paviljonu v Ljubljani.

Njegova pot je komaj dobro začela. Še vedno dela in se ukvarja z novimi načrti, o katerih pa navadno ne črhne besedice, dokler jih ni uresničil. Letos je nastopil učiteljsko službo na srednji šoli pri č. sestrah uršulinkah v Ljubljani, kjer z uspehom poučuje v risanju mladi ženski naraščaj.

Če hočemo zdaj imeti zaokrožen pogled na njegovo umetnost, nikakor ne smemo preiti »Rdečih lučk«, ki jih je pred štirimi leti izdal v samostojni knjigi. To je prvo delo te vrste pri Slovencih. Predstavlja nekako zbirko pesmi v risbah. Sam pravi v uvodu te knjige: »Kar je zraslo drugim v pesmi, sestavljeni iz črk, se je meni zlilo v črte.« Iz teh risb z nenavadno enostavnimi, mehko valujočimi črtami beremo vso lepoto mladostnih sanj in hrepenenja pa tudi komaj sluteno bridkost prvih srečanj z resničnim življenjem.

Mnogo je sodeloval nadalje pri raznih mesečnikih (»Ilustracija«, »Mladika«) in dnevnikih (»Jugoslovan«) ter s podobami opremil več knjig. Vsa raznoličnost opisanega dela pa nam Maleša še ne pokaže v pravi luči. Kar iznenada, komaj tri leta je tega, se je skoro izključno posvetil cerkvenemu slikarstvu in baš v tej vrsti cerkvene umetnosti je po mnenju strokovnjakov našel svoj pravi izraz. Že kot otrok je v domači farni cerkvi z velikim zanimanjem ogledoval slike po stenah in stropu. In ko je hodil v šolo, je najrajši bral knjige, ki so popisovale delo in življenje znamenitih slikarjev.

Da bi se še bolj izobrazil in poglobil svoje znanje cerkvenega slikarstva, je zelo mnogo potoval. Ogledal si je najznamenitejše cerkve po Češkem, Avstriji in Nemčiji. Ko se je bil vrnil z zadnjega poučnega potovanja, je pa dobil od zagrebške nadškofije naročilo, naj preslika notranjščino župne cerkve v Cirkveni na Hrvatskem. Po njegovih osnutkih so izdelali tudi cerkvena okna. Ker mu je delo vsestransko uspelo, so mu prav tako dali preslikati cerkev v Vočinu, tudi na Hrvatskem.

(Arhitektura)

Slikani okni.

O Maleševih slikah in njegovi umetnosti sploh so že dosti govorili in pisali. Nekaj posnetkov prinaša tudi ta le številka „Razorov“. Nekaterim ljudem se vse skupaj zdi navadno, brezmiselno igrčkanje. - Drugi zopet pravijo, da bi vse še šlo, samo ko bi ne bilo teh spačenih obrazov in zverženih

(Arhitektura.)

Marijino oznanjenje.

telesnih oblik, ki se jim vidijo naravnost smešne. Prvim in drugim pa ne da prav večina, ki v Malešu vidi sicer skrajnjega modernista ali novotarja po domače, a mu priznava velike umetniške sposobnosti. Maleš prinaša v slikarstvo nekaj novega. Slika naj ne bo goli posnetek narave, saj to bi bilo navadno fotografiranje. In tisto, kar se komu na eni ali drugi sliki zdi smešno pretiravanje, je le nekako podčrtavanje važnega. Vse to služi slikarju le kot sredstvo, da gledavcu čimbolj vidno in jasno poda svojo misel in občutje. V tem je baš posebnost vsakega umetnika. Zopet nekoliko drugače je treba gledati cerkvene slike. Zavedati se moramo, da jih v cerkvi nimamo tik pred očmi. Marsikatera stvar, ki nam na sliki sami ni prav nič všeč, od daleč zelo lepo učinkuje. Če na vse to pomislimo, kadar si ogledujemo kako sliko, bomo bolj premišljeni v svojih sodbah in bomo z užitkom motrili resnične umetnine.

Vobče pa ima slovenski slikar Jama prav, ko meni, da je o slikarstvu samem bolje čim manj pisati, zakaj bistvo slike je namreč to, kar se s peresom ne da opisati. Na prvi pogled se seveda marsikomu dozdeva ves način slikanja kakor jecljanje otroka. Čim dalje pa posluša to jecljanje, tembolj se bo prepričal, da je to poseben način govora, dà, nov jezik, skladen in zvonek.

»Gledati in opazovati!« to edino načelo nam približa umetnost v vsej njeni lepoti.

Umetnost je zvesta spremljevalka človeka na vseh stopnjah njegovega kulturnega razvoja. To nam dokazuje kulturna zgodovina, ki nam svedoči obstoj umetnosti že v prvih prazgodovinskih pričah človeške kulture.

(Iz knjige: France Stelè, Oris zgodovine umetnosti pri Slovencih.)

MANASTIR SV. ĐURĐA.

A LEVEM BREGU IBARJA se izliva rečica Raška, ki izvira v planinah Raškega višavja ter teče skozi kotlino, ki se razprostira okrog Novega Pazarja. Pol ure od tega mesta proti severo-zapadu se vzpenja iznad rečne struge strm grič, ves skrit v košatih gozdovih, le vrh mu je gol, porastel s travo in redkim grmovjem.

Tu kraljuje razvalina, ki se je mestoma že sesula v velike kupe kamenja. Marsikod po razpokah se je vgnedil šop trave ali drevesce, ki životari borno življenje. V vročih poletnih dneh švigajo tod urni martinčki ter polegajo po razgretem kamenju debeli gadje; včasih séde vrh zidin postolka, ki se je naveličala dolgočasnega kroženja nad travniki in gozdovi. Le človeška noga redko kdaj zaide v to veličastno samoto. Začarani svet!

Ni preteklo še tri sto let, ko se je na tem mestu dvigala znamenita in krasna stavba manastirja Sv. Đurđa, zadužbine Štefana Nemanje, velikega župana raškega. V burnem vojnem letu 1689. so ga porušili Turki, tako da je ostala le še povprečna ladja s stolpom. Še ohranjene stene so bile poslikane z bogatimi freskami, ki so predstavljale srbske vladarje, Štefana Nemanjo, Štefana Uroša, Štefana Dragutina in druge. Tako pripovedujejo raziskovalci, ki so preiskali te ostanke še leta 1858.

Novembersko jutro v vojnem letu 1912. Po dolini Raške, nad Novim Pazarjem in tja proti Ibru se vale goste megle. Toda v razvalinah je nenavadno živahno, pregan je sveti mir, ki vlada tod že tretje stoletje. Tudi vsa okolica je dobila povsem novo lice. Koder je še pred kratkim rumenela borna trava in žarelo živo pisano grmičje, se razprostirajo silni kupi prsti in križajoči se rovi. Skriti za nasipi stoje topovi, pripravljeni, da vsak trenutek bruhnejo smrt in pogubo, sede in polegajo vojaki v temnih uniformah, govoreč tuje zveneči jezik.

Odred turške vojske je namreč pred dnevi zasedel to važno točko, da zavre prodiranje srbske ibarske armade, ki ima nalogo, da vzpostavi preko Raške doline zvezo s črnogorsko vojsko. Za sivimi stenami sede v krogu po kamnih oficirji, kadeč in glasno se šaleč. Od časa do časa se ozre eden izmed njih proti vrhu zidovja, kjer stoji vojak, motreč megleno pokrajino pred seboj.

Tam daleč nad obzorom se je prikazala svetla plošča, sonce, ki pa še ne more prodreti in razgnati pregostega zastora.

Rožljanje orožja in surove besede se razlegajo med temi zidovi, ki so pred tri sto leti nudili zavetje čestitljivim menihom v črnih »angelskih« haljah, koder so se glasili ubrani glasovi veličastnih psalmov. Mir in ljubezen sta

vladala tod, umetnost in prosveta sta širili svoje blagodejne žarke, oplajajoč mladi rod, navdušujoč ga h koristnemu delu za slavo domovine.

Na vzvišenem kupu kamenja, vprt ob steno sedi z zemljevidom na kolnih višji oficir, očitno poveljnik, ki se pa ne udeležuje razgovora. V levici drži tlečo cigareto, desnica se mu pa poigrava z gladkim, okroglim kamnom. Baš nad njegovo glavo je temna freska, predstavljajoča sv. Simeona, velikega župana Štefana Nemanjo, ustanovitelja slavne srbske dinastije Nemanjičev. V teku sedmih stoletij je slika dokaj počrnela, le njegove oči, te prečudne oči žare, kot da bi bile last živega človeka. Grozeče zro na dušmane, skrunitelje veličastnih svetišč, tlačitelje rodu, ki mu je nekoč v davni preteklosti z neumorno vztrajnostjo utrl pot k svobodi in slavi. Njegov proroški pogled prodira skozi gosto meglo in zre nepregledne vrste smelih osvoboditeljev, vidi dogodke, ki baš prihajajo: brezprimerna junaštva, ustvarjajoča svobodo vsemu rodu od Triglava do Kajmakčalana; vidi iste načrte, ista stremjenja, ki jih je sam gojil v svoji zorni mladosti. Kakor da bi ga pretreslo ob tej misli, pade nenadno kos ometa iznad slike na glavo poveljniku ter ga vsega pokrije z drobci in prahom. Z odurno kletvijo odskoči in se ozre; njegove oči se srečajo z grozečim pogledom meniha-vladarja. V onemogli jezi zaluča vanj kamen, ki ga je držal še vedno v roki, da se pokaže velika bela lisa tam, kjer so preje bile prsi in brada. Le oči, te prečudne oči zro vanj strmo in grozeče. Vsa družba umolkne in neka nepojmljiva groza stisne njih srca.

Tedaj zavpije straža, ki se je bila vgnezdila gori vrhu zidovja. V trenutku je prostor prazen. Brlizganje pišalk, rezka povelja, topotanje težkih čevljev in — oglušljiv pok pretese ozračje. Temu sledi drugi, tretji, deseti, kot bi se odprlo peklo. Bitka je v polnem razmahu.

Srbska vojska je iz poročil, ki so jih prinašali njeni ogleduhi in ubežni srbski kmetje, doznala, da so Turki v ruševinah tega svetišča zgradili prvovrstno utrdbo, ki ji naj onemogoči daljnje prodiranje od Novega Pazarja v Metohijo. Ker pa je bila zveza s črnogorsko vojsko nujna, se je bilo treba za vsako ceno polastiti tega oporišča in odpreti pot k zmagi.

V okrilju neprodorne megle se je Srbom posrečilo, da so se približali že na streljaj, ter so upali, da se bodo z nenadnim napadom brez večjih žrtev polastili te važne postojanke. Tiho, brez besed so napredovale njih čete, le odpadlo listje je šumelo pod nogami; težke kaplje so padale z vej in močile njih obleko. Za njimi so zamolklo ropotali topovi.

Tedaj je nenadoma razgnalo zmagoslavno sonce gosto meglo in zavilo vso pokrajino v tako blestečo luč, da je vsem jemalo vid. Prve vrste so se presenečene ustavile. V tem trenutku je bušknil vrhu griča oblak dima, ki mu je sledil zamolkel pok in nad srbskimi četami se je razpočil prvi turški šrapnel. Tu in tam so zaječali ranjenci in se zgrudili v travo, ki jo je jela rdečiti topla kri junaških borecev. Nekaj ostrih povelj, v razgibane trume je prišel zopet mir; še trenutek in strujene vrste so se razmaknile v bojni red.

V ozadju so zahrzali konji, zatopotala so kopita in v divjem diru so zahrumeli topovi ter, ne meneč se za sovražni ogenj, zavzeli svoje položaje. Zaškripali so vijaki, zazveneli zaklopi in srbske gorske baterije so bevsknile svoj pozdrav Turku. S točo granat in šrapnelov so obsule mogočne razvaline. Zdaj pa zdaj se je sesul kos zidu, da se je prah visoko dvignil proti jasnemu nebu ter se združil z dimom razpokajočih izstrelkov in bruhaajočih topov. Kmalu se je pokazala premoč srbske artilerije; turški topovi so umolknili drug za drugim. Sedaj je napočil čas za pehoto, da izvrši napad na nož.

Glasno so odjeknila kratka povelja; zašklepetale so puške in vznemirile so se vrste. Tedaj se je od gozdnega roba utrgal živi plaz rjavih uniform, zavalovil po pobočju navzdol in zopet po griču navzgor. Topovi so umolknili, strojne puške so zapele svojo strašno enolično pesem, smrtno pesem mnogim junaškim naskakovalcem. Prednje vrste so se redčile, toda vedno novi redovi so pritiskali od zadaj. Še petdeset korakov, še štirideset, še trideset, dvajset, deset — in prvi Srb se je pognal v turški zakop; za njim drugi, deseti, stoti, tisoči. Utrdba je bila osvojena, sveti kraj osvobojen! —

Ali srbski izstrelki so strahovito gospodarili, tako da so ostanki samostana silno trpeli. Koder so se še pred kratkim bočili oboki, se je sedaj videlo jasno nebo; kjer je stala preje visoka stena, je zijala sedaj velika vrzel.

Zmagovalci so ruševine temeljito preiskali in odkrili prečudno najdbo: izpod ruševin so izvlekli turškega poveljnika, ubitega, vsega obsutega s kosi ometa, na katerih so se videli sledovi lepe freske. Tik nad njim je pa na steni ostal razločno viden napis: Sveti Simeon Nemanja.

JANKO TROŠT:

IZDELAVA OGRODJA ZA LUTKE.

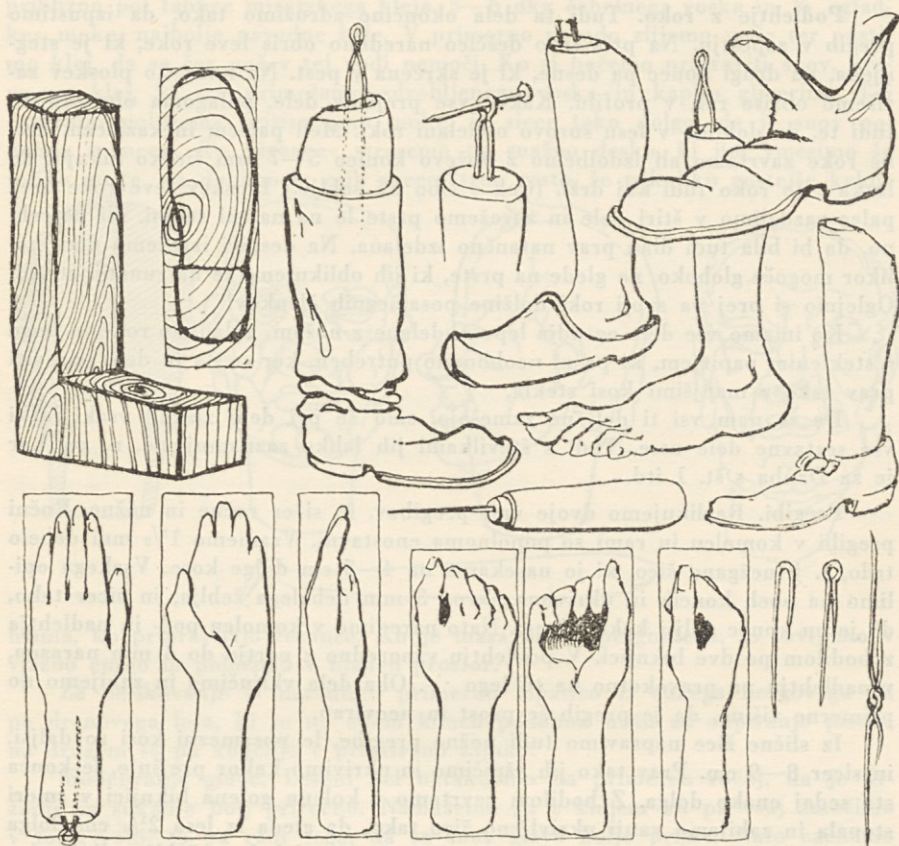
Danes bomo izvršili posamezne dele lutk. O vrstah lesa, ki ga za to rabimo, smo že govorili. Les za našo rabo mora biti lahek, mehak in suh, torej tak, ki se da brez težkoč obdelovati z orodjem, ki ga imamo. Pripravimo si potrebno orodje, to je žago, sveder in pa oster nož. Kako se nož brusi, že vemo. Pred nami leže načrti, ki smo jih izvršili po zamisli posameznih oseb, in pa merilno šestilo ter svinčnik.

Trup. Za trup bomo rabili največje kose lesa, in sicer glede na velikost lutke približno 7 cm×4 cm×10 cm. Če imamo dovolj velik kos, lahko obdelujemo dva trupa hkrati, kar je uspešneje in priročneje. Na širšo stran primerne kosa lesa napravimo obris obeh trupov (naris), na ožjo stran pa njun obris od strani (prekris), in sicer tako, da sta si risa somerno nasprotna. Za to si poiščemo dva trupa, ki sta po velikosti približno enako velika, n. pr. Danbo in Meta, Čok pa ima itak enaki ogrodji za pastirja in policaja.

Z ostrim nožem začnemo počasi obdelovati les po obrisu trupa. V pasu lahko zarežemo z žago zarezo do obrisa, kar nam obdelovanje zelo olajša. Najprej izrežemo trup po obrisu narisa, potem šele po prekrisu. Surovo ob-

delanemu kosu obrežemo robove do okrogline, kakor to zahteva oblika trupa. Sprednji del trebuha prirežemo v kotu 45° , ker bi oviral noge pri hoji. Pri vratu izdolbemo 3—4 mm globoko kotanjo, s premerom 2—3 cm, da se glava dobro »vsede«. Nato trupa razžagamo vsak sebi in zarežemo v prvi in tretji četrtini 1.5 cm globoki pregibni reži.

Nadlehtje in stegno. Na podoben način kakor trup, oblikujemo tudi nadlehtje in pa stegni. Na istem kosu lesa lahko obdelujemo po dva ali pa tudi po štiri dele. Ravnamo se pač po lesu, ki ga imamo. Nadlehtje zožim v rami na zunanji strani, da ne ovira pregibov. Stegno pa privežemo zgoraj na spred-

nji, v kolenu pa na zadnji strani najmanj v kotu 45° . V kolenu zažagamo pregibno režo prav tako kakor pri trupu.

Vsi ti deli so lahko prav preprosto izdelani, ker so samo vmesna vez okončin. Pač pa je potrebno, da odgovarja dolžina točno načrtu. Če hoče pa kdo tudi te dele lepše in vestneje izdelati, bo lutka popolnejša in lepša.

Noga s stopalom. To pa zahteva nekoliko več spretnosti. Vsakršno obutev, pa tudi boso nogo je treba obraziti v lesu (pastir Čok). Poizkusimo najprej z Danbovim škornjem! Iz deske, ki je vsaj tako debela kakor najširši del noge oz. škornja, izrežemo v primerni velikosti obliko črke L. Z ostrim nožem polagoma obrezujemo robove za levi ali desni škorenj, kakor nam kaže obris, ki smo ga narisali na podplat. V gležnju zarežemo par gub, spodaj pa

podplate in peto. Če imamo mehak les pa dobro rezilo, smo s škornjem prej gotovi kakor najhitrejši čevljar. Od začetka ne smemo rezati prevelikih kosov hkratu, ker se nam lahko zgodi nesreča, da odtrgamo od bote celo stopalo. Najbolje je, če držimo kos na deski in obrezujemo z navpičnimi rezi.

Metine noge tiče v lesenih coklah, pastir Čok hodi bos, kot policaj se obuje v velike čevlje na elastiko, Gašper pa je obut v šolne. Skušamo, da napravimo te oblike čim bolj naravno; za model nam je lahko star čevelj, boso nogo pa lahko gledamo na sebi. Pri vseh teh oblikah tvori stopalo z golenjo kot 90°. V kolenu na zadnji strani pričelimo golen v kotu 45°.

Podlehtje z roko. Tudi ta dela okončine združimo tako, da izpustimo pregib v zapestju. Na primerno deščico naredimo obris leve roke, ki je stegnjena, na drugi konec pa desne, ki je skrčena v pest. Na stransko ploskev zarišemo obrisa rok v profilu. Kakor vse prejšnje dele, polagoma obrezujemo tudi te, da dobimo v lesu surovo obdelani roki. Med palcem in kazalcem desne roke zavrtamo ali izdolbemo z noževo konico 5—7 mm široko luknjo, da lutka s to roko tudi kaj drži. (Čok s šibo ali sabljo.) Ploskev leve roke brez palca razdelimo v štiri dele in zarežemo prste le na nartni strani. Ni potrebno, da bi bila tudi dlan prav natančno izdelana. Na desnici izrežemo dlan kolikor mogoče globoko, ne glede na prste, ki jih oblikujemo le na zunanji strani. Oglejmo si prej na svoji roki dolžine posameznih členkov!

Ko imamo vse dele ogrodja lepo obdelane z nožem, zgladimo roke in noge s steklenim papirjem, ki pa ni neobhodno potreben, ker se da to delo opraviti prav tako z manjšimi kosi stekla,

Da se nam vsi ti deli ne zamešajo, smo že pri delu zlagali vsaki lutki vse sestavne dele zase. Tudi s številkami jih lahko zaznamujemo, n. pr. kar je za Danba s št. 1 itd.

Pregibi. Razlikujemo dvoje vrst pregibov, in sicer ročne in nožne. Ročni pregibi v komolcu in rami so popolnoma enostavni. Vzamemo 1½ mm debelo trdo, t. j. nežgano žico, ki jo nasekamo na 4—5 cm dolge kose. Vsakega opilimo na obeh koncih in ukrivimo okrog 3 mm debelega žeblja, in sicer tako, da je en konec daljši kakor drugi. Nato naredimo v komolcu pod- in nadlehtja z bodilom po dve luknjici. V podlehtju vzporedno z nartjo do 4 mm narazen, v nadlehtju pa pravokotno na to lego. Oba dela vključimo in zabijemo do primerne višine, da je pregib še prost in neoviran.

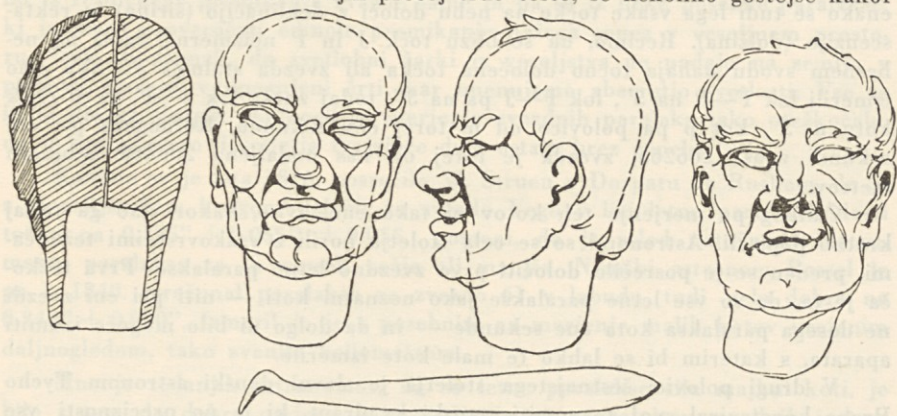
Iz slične žice napravimo tudi nožne pregibe, le posamezni kosi so daljši, in sicer 8—9 cm. Prav tako jih všpičimo in ukrivimo kakor prejšnje, le konca sta sedaj enako dolga. Z bodilom zavrtamo v kolenu golena luknjici v smeri stopala in zabijemo vanji ukrivljeno žico tako, da gleda iz lesa 2½ cm dolga zanka. S kleščami pretisnemo zanko okoli 2 mm debelega žeblja ali konice bodila, da dobimo za pregibno os primeren tečaj. V pregibni reži poizkušamo s pregibom, da zasadimo na mestu osi bodilo. Če se vse lepo ujema, zabijemo v luknjico, kjer je bilo bodilo, košček žice. Tako delam tudi pregibe v bokih. Da ne uhaja noga v kolenu naprej in v bokih nazaj, pričvrstimo v kolenu pred v bokih pa za pregibno režo majhno zakorico, ki si jo napravimo iz konca žice, da jo zakrivimo v obliki oglatega oklepaja (J).

Ko je vse to narejeno, preizkusimo še enkrat, če je vse v redu, če tečejo pregibi, če sta nogi natančno enako dolgi, če nosita trup pravilno itd.

Glava. Najvažnejše delo lutke je pač glava. Tu je izraz osebe, ki jo naj lutka predstavlja, najvažnejši. To da največ posla in zahteva največ pažnje ter skrbnosti. Glava ni vsa iz lesa. Modeliranje glave iz lesa bi bilo le malce

pretežko delo za nas. Zato bomo rajši modelirali glavo s posebno snovjo, ki se da oblikovati kakor ilovica. Za jedro glave bomo vseeno uporabili primeren kos lesa, za kar so prav dobre 4—5 cm debele lipove veje (lahko tudi topol ali jagned). Tako vejo razrežemo na 6—7 cm dolge kose. Na enem koncu kos obrežemo na polkroglo, v drugem, ki je namenjen za vrat, pa izvrtamo ali izdobljemo do 3 cm globoko luknjo, ki ima do 2 cm premera. Za žico, ki bo šla skozi glavo, pa potisnemo s pletilko stržen iz lesa. Les mora biti seveda suh.

Za modelirno snov pa rabimo vseeno nekaj denarja. Za pet glav rabimo približno pol tablice mizarskega kleja, 5—6 dkg čebelnega voska in $\frac{1}{4}$ »gladke« moke, najboljše navadne bele. V primerno posodo zlijemo vode ter pustimo klej, da se čez noč v tej vodi namoči. Ko si hočemo pripraviti snov, prevremo klej, ki mu primešamo zdrobljenega voska in kapljo glicerina. Tej raztopini polagoma prisipavamo moke, in sicer tako dolgo, da je snov podobna žgancem. Te »žgance« stresemo na snažno desko, ki jim vmesimo še toliko moke, da dobimo iz njih precej trdo testo, še nekoliko gostejše kakor

mama, ko pripravljajo rezance. Ko je masa dobro pregnetena, jo zavijemo v vlažno cunjo in položimo v hladen prostor.

Za oblikovanje si naredimo primerno lopatico iz suhega bezgovega ali pa drenovega lesa, ki je na enem koncu podobna nožu za odpiranje pisem, na drugem se pa končuje v priostreno kljuko.

Modeliranje glave. Leseni del natakne na primeren ročaj, da je držanje in sukanje bolj priročno. Namažemo ga s klejem ali pa vsaj zmočimo v topli vodi, to pa radi tega, da se snov glave bolje prime. Nato začnemo nanašati z lopatico na oglavje do 3 mm tanko plast pripravljene snovi, ki jo s prsti ali z lopatico primerno oblikujemo in zgladimo, da sta razvidna sprednji in zadnji del glave. Na obrazni strani zaznamujemo oči in usta. S prsti zgnetemo približno količino snovi za nos, ki ga prilepimo na mesto, ki smo ga prej zmočili s toplo vodo. Na enak način nanašamo na obraz primerne dele za lica, brado, ustnice, oči, obrvi, ušesa, pramene las itd. Vsak del sproti zgladimo z lopatico ali pa tudi s prsti, ki jih pomakamo v toplo vodo. Vse poteze okrog ust, oči, brazde na čelu, nosnice, očesni odprtini, uhlje itd. utisnemo z lopatico. Delamo po pravilu, da glavi le dodajamo; ne smemo ji pa odvzemati.

Ko je glava gotova, kar traja včasih tudi do dve uri, jo varno snamemo in postavimo v suh prostor, če le mogoče na prepihu, da se polagoma (torej

ne prehitro) osuši. Prihodnji dan je glava že toliko suha, da lahko popravljamo na nji še razne malenkosti z nožem. Če se nam zdi kaj odveč, odrežemo, če kaj manjka, lahko še nadomestimo s snovjo, ki jo na prazno mesto prilepimo prav tako kakor prej. V par dneh je glava popolnoma suha in tik pred barvanjem jo še zgladimo s steklenim papirjem.

Modelirno snov vsakokrat po uporabi zavijemo nazaj v vlažno cunjo in spravimo na hladen prestor. Poizkusite izoblikovati na opisani način glavo z navadno ilovico. Postopek je prav isti. Iz ila si lahko naredite osnutke za glave, kar vam bo modeliranje zelo olajšalo!

FR. VRHOVNIK:

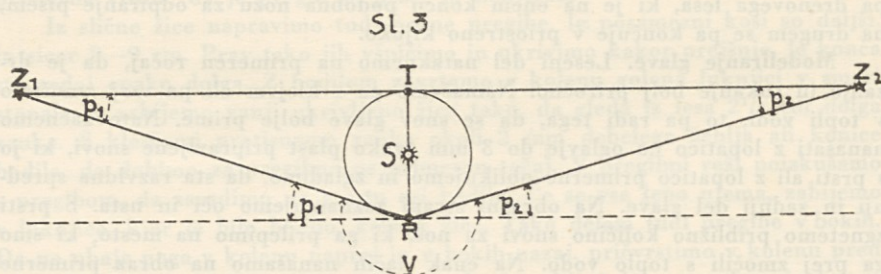
KAKO DALEČ JE DO ZVEZD?

(Konec.)

Na zemlji je vsaka točka z zemljepisno širino in dolžino točno določena, enako se tudi lega vsake točke na nebu določi z deklinacijo (širina) in rektascenzijo (dolžina). Recimo, da se blizu točk J in P neizmerno daleč na nebesnem svodu nahaja točno določena točka ali zvezda stalnica F. Ako smo izmerili lok $F-P$ na $5''$, lok $F-J$ pa na $3''$, tedaj znaša lok $J-P$, ki je enak kotu n , 2, kot p pa polovico od n , torej eno sekundo. Kotangens pri eni sekundi znaša 206265, zvezda je torej od nas oddaljena 206265 nebesnih metrov.

Žalibog pa merjenje teh kotov ni tako enostavno, kakor smo ga tukaj kratko popisali. Astronomi so se cela stoletja borili z vsakovrstnimi težkočami, preden se je posrečilo določiti prvo zvezdno letno paralakso. Prva težkoča je ta, da so vse letne paralakse jako neznatni koti — niti pri eni zvezdi ne dosega paralaksa kota ene sekunde — in da dolgo ni bilo mogoče izumiti aparata, s katerim bi se lahko te male kote izmerilo.

V drugi polovici šestnajstega stoletja je slavní danski astronom Tycho Brahe konstruiral svoj znameniti stenski kvadrant, ki je po preciznosti vse dotedanje aparate za merjenje kotov mnogo prekašal. Tycho je prvi uvidel, da mora obstojati neka letna paralaksa, če se zemlja po Kopernikovem nauku v resnici suče okrog sonca. Izbral si je na nebu dve zvezdi Z_1 in Z_2 (slika 3),

ki sta tvorili z negovim kvadrantom v točki T kot 180° . Ko je čez pol leta aviziral obe zvezdi iz točke R, je zopet nameril 180° , dasi bi se moral kot v po vsej pravici za obe paralaksi p_1 in p_2 povečati, saj je vendar njegova osnovnica znašala 2. cela nebesna metra. To ga je potrdilo v njegovi veri, da Kopernikov nauk ni pravilen, radi česar se je zopet oprijel starega Ptolomejevega sistema, da se sonce suče okrog zemlje.

V učenem svetu so mu to sicer zamerili, no, danes vemo, da ga je samo netočnost njegovega instrumenta zapeljala v zmoto. Povprečna napaka njegovega kvadranta je znašala 30", radi česar seveda ni mogel ugotoviti kotov pod eno sekundo. Tychijeva slava pa radi te zmote ni nič manjša. Z njegovim kvadrantom pričenja ona znamenita doba astronomije, ko je bil kotomer — bodisi kvadrant, meridijanski krog, zenitni krog ali heliometer etc. — v vsaki zvezdarni navažnejši instrument. Prav radi tega se je za njegovo spopolnitev v 300 letih porabilo toliko energije in bistrumnosti, kakor najbrže za noben drug v znanstvene svrhe namenjen aparat na svetu.

Spopolnitev teh instrumentov je pa prinesla astronomom mesto uspehov le nove težkoče pri merjenju zvezdnih daljav. Tako je Halley l. 1718. ugotovil, da se zvezde na nebu stalno premikajo. Od enajst zvezd, ki se nahajajo v starem Hipparchovem katalogu, se je v 1800 letih napočasnejša premaknila za 27 ločnih minut, najhitrejša pa celo za 90 minut. Brandley je uvidel, da tega ne more provzročati letna paralaksa, temveč je to premikanje sestavljeno iz resničnega premikanja zvezde same in pa še iz neke posebne paralakse, ki jo more provzročati edinole premikanje našega sonca v vesoljnem prostoru. Tudi so dognali, da svetlobni žarki iz vesoljstva ne padajo na zemljo v premici, temveč v upognjeni črti, kar imenujemo aberratio svetlosti. Vse te in še mnogo drugih okoliščnosti so merjenje zvezdnih paralaks tako otežkočale, da je marsikatero desetletja trajajoče delo ostalo brez uspeha.

Končno se je leta 1836. posrečilo W. Struen v Dorpatu na Ruskem, da je z meridijanskim krogom določil za zvezdo Vego v liri letno paralakso dosti točno na $0.125'' + 0.055''$. + 0.055 pomeni, da je vsled netočnosti instrumenta paralaksa za ta znesek večja ali manjša. Nemški astronom Bessel je pa l. 1840. izračunal paralakso za zvezdo 61 v labudu tudi zelo dobro na $0.348'' + 0.010''$. Izmeril jo je s posebnim za merjenje malih kotov urejenim daljnogledom, tako zvanim heliometrom.

Mnenje tedanjih astronomov, da so letne paralakse sila majhni koti, je bilo s tem do dobra utrjeno in stremljenje za spopolnitev merilnih instrumentov se je le še povečalo.

L. 1839. je Daquerre upeljal v astronomijo fotografijo. Američan Rutherford je združil fotografsko ploščo z daljnogledom, in namesto, da bi meril paralaktično pomikanje po nebu direktno, je izmeril to pomikanje na ploščah, ki so bile posnete v polletnem razdobju. Njegove meritve so bile tako natančne, da povprečna napaka njegovih rezultatov ni znašala niti desetinko sekunde. Tik pred svojo smrtjo (1892.) je ves svoj observatorij prepustil zvezdarni Columbia in je v veliki meri njegova zasluga, da so se te vrste aparati do danes v Ameriki razvili do neverjetne natančnosti.

Nehote se nam vsiljuje vprašanje, ali je nadaljnji napredek v tem pravcu sploh še mogoč. Američan prof. Schlesinger je mnenja, da bo tako zvani interferometer vse dosedanje aparate v najkrajšem času znatno prekosil. Pa tudi če bi se interferometer ne obnesel, se bliža izboljšanje natančnosti trigonometričnega merjenja počasi sicer, a sigurno. Kakor omenjeno, so že v 18. stoletju dognali, da se sonce premika v vesoljstvu. Danes je znano, da se sonce suče okrog galaktičnega (+ rimska cesta) središča v podolgovati elipsi s hitrostjo blizu 300 km v sekundi. Paralakso, ki jo provzroča to vrtenje, imenujemo »sistematično paralakso«. S svojo ogromno osnovnico nam bo ta paralaksa dala že v bližnji prihodnosti mnogo novih in točnih rezultatov o oddaljenosti in premikanju nebesnih svetov.

V astronomiji se poleg nebesnega metra uporablja kot dolžinska enota tudi svetlobno leto. To je ona daljava, katero prewali svetloba v teku enega leta, če znaša njena hitrost 300.000 km v časovni sekundi. V novejšem času se je udomačila tudi spojenka parsek (od paralaksa in sekunda) in je to ona dolžina, ki pripada letni paralaksi od ene sekunde. Parsek meri 3.256 svetlobnih let ali 206.265 nebesnih metrov ali 30.848.000 milijonov km.

Omenim naj še vam vsem znan daljnogled združen z neko posebno fotografsko ploščo v enoten organizem: človeško oko. Ono nam odkriva nebesna sonca v oddaljenosti 40 parsekov ali približno 7 in pol milijona neb. metrov. Če pogledamo našo tabelo (na prvi strani) je to povprečna oddaljenost zvezd 6. razreda. Ker znaša število zvezd prvih 6 razredov približno 7200, v naših krajih pa vidimo $\frac{2}{3}$ neba, bi mogli torej s prostim očesom naštetih v ugodnem slučaju do 5000 zvezd. Nemški astronom Heis, ki je imel izvanredno ostre oči, je l. 1872. vpisal vse zvezde v svoj »nov nebesni atlas«, ki jih je še mogel razločiti na nebu v prav čistem zraku. Ta atlas vsebuje 5421 zvezdo. Ljudsko mnenje, da je na nebu zvezd brezštevila, je sicer pravilno, toda s prostim očesom jih moremo razločiti — kakor vidite — prav malo.

N A Š A D E L A V N I C A

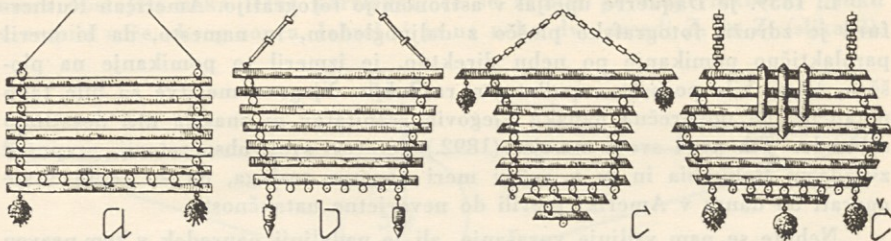
DRAG. HUMEK:

IZDELKI IZ PROTJA.

(Nadaljevanje.)

4. Košarice za cvetlice.

V novejšem času vidimo, da so jugoslovenske železniške postaje okrašene s cvetličnimi nasadi, pročelja pa posebno z visečimi košaricami, ki so polne cvetja. Ta način krasitve ugaja posebno tudi tujcem, ki posejajo našo državo. Omenjene obešenke so sestavljene navadno iz pobarvanih letev, ali pa so zbite v obliki škatel, ki so okrašene z narodnimi ornamenti.

Slika 22.

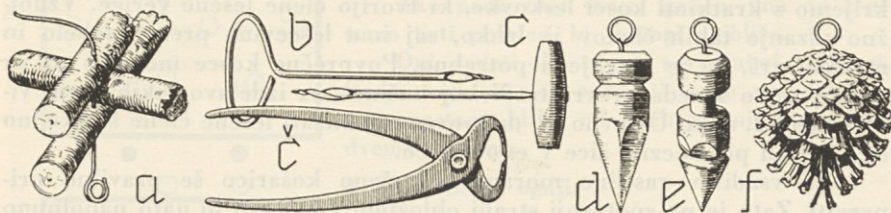
Gotovo bi se podala taka krasitev tudi našim malim vrtovom ob bišah, pa odprtih verandam in pomolom. Za take košarice je posebno pripravno leskovo protje. Kdor se je lotil doslej kakenga predmeta iz leskovja, ta bo kaj lahko sestavil lično košarico, jo obesil na primerno mesto in zasadil vanjo lepo cvetečo rastlino.

Zunanja oblika košaric je lahko prav različna. Pred vsem imamo veliko izprememb v osnovni ploskvi. Osnovna oblika košarice je lahko enakostranični trikotnik, kvadrat, pravokotnik, pravilni petero-, šeste-

ro-, sedmero- in osmerokotnik. Čim več stranic ima osnovna ploskev, tem bolj je otežkočeno izdelovanje, a pridnim in spretnim rokam to ne more biti zapreka.

Za ostalo oblikovanje je podlaga prizma ali prisekana piramida. Najlaglje sestavljamo na prej omenjenih osnovah prizmatične košarice, zakaj njih obstranske ploskve so vedno pravokotni četverokotniki (sl. 22 a). Mnogo težja je sestava v obliki prisekane piramide, zato pa učinkuje lepše (sl. 22 b). Nove oblike ustvarimo s sestavo prizme in piramide (sl. 22 c), ali s spojitvijo dveh piramid (sl. 22 č). Seveda pa s tem še nismo izčrpali vseh možnosti zunanje oblike, ki jo lahko na mnoge načine izpreminjamo tako glede na osnovo, kakor tudi z ozirom na obliko stranic.

Kako sestavimo košarico? Za primer vzemimo najlagljo kvadratično prizmo. Za izdelavo si narežemo primerno število enako dolgih in enako debelih palic. Za razrezavanje nam dobro služi v prejšnjem članku omenjena žagica. Število palic se ravna seveda po številu stranic in po vi-

Slika 23.

šini košarice. Previsoka košarica ni lepa. Sedaj prevrtamo vsako palico 2 do 3 cm daleč od konca tanko, da lahko nanizamo palice ob ogliščih na precej močno žico, ki ji napravimo na spodnjem koncu s prej omenjenimi kleščami močno zavojko, da leži trdno na njej spodnja palica (sl. 23 a). Za vrtanje vzamemo tanek sveder, tako imenovan »žebeljnik«, ki ga dobimo za ročno uporabo v dveh oblikah (sl. 23 b, c). Za našo svrho je posebno dobra 2 mm debela, pokositrena žica, ki ne rjavi. Tako žico prelomimo sicer tudi z okroglimi kleščami, bolje pa je, če si nabavimo klešče »ščipalke« (sl. 23 č). Z njimi prav lahko preščipnemo precej debelo žico ali tanjši žebelj, služijo nam pa tudi za izdiranje žebeljčev.

Posamezne palice nanizujemo seveda ob enem na vseh ogliščih. Pri tem gledamo, da sta dve in dve nasprotni palici v isti višini. Pri sodem številu stranic je to seveda nemogoče, a tudi v tem slučaju nizamo po vrsti od oglišča do oglišča. Ko smo nanizali zadostno število palic, torej toliko, da se nam zdi globočina košarice dovolj velika, strnemo žice vseh oglišč v en sam pramen, ki ga sesučemo v 4 do 6 cm dolgo vrvico, iz te pa napravimo močno zavojko, da košarico lahko obesimo na določeno mesto. Žice strnemo precej visoko nad košarico, da ima v njo posajena rastlina zadosti razmaha za listje in cvetje.

Košarica pa mora imeti seveda tudi dno. To je navadno sestavljeno iz vzporednih palic, ki jih pribijemo v razdalji 1 cm na dve nasprotni palici ob dnu tako, da tvorijo z najnižjim parom obstranskih palic ravnilo. Dno pa naredimo tudi lahko na več drugih načinov. Prvi dve pa-

lici pribijemo n. pr. ob dveh nasprotnih straneh. Na ti dve pribijemo na ostalih dveh straneh pravokotno nekoliko krajši palici, na ti dve zopet dve krajši i. t. d. tako dolgo, da je dno zaprto. Najtežje sestavimo dno za košarice s sodim številom stranic. Prepričan sem pa, da se vam bo tudi to posrečilo.

Izvršene košarice še tudi lahko okrasimo. Posebno se jim prilagajo na ogliščih bingeljci, ki jih izrežemo iz leskovih palic (sl. 23 d, e). Tudi obeski, ki jih dobimo že kar v prirodi, so lepi, n. pr. borovi storži (sl. 23 f). Vse take okraske moramo opremiti na vrhu z malo kvačko. Zato zabijemo v dotični okrasek primerno dolg kos žice, jo z okroglimi kleščami krožno zavijemo in obesek pritrdimo v zavojki na oglišču košarice ali pa v nalašč za to zabitih kljukicah, ki jih moramo s kleščami zapreti, da obesek ne odpade. Stranice košaric lahko tudi obložimo s kosci leskovih palic ali s smrekovimi storži, ki jih v ta namen prekoljemo vzdolž na polovice.

Tudi žico, ki moli zgoraj iz košarice, lahko na primeren način zakrijemo s kratkimi kosci leskovke, ki tvorijo člene lesene verige. Vzdolžno nizanje takih členov je lahko, saj ima leščevina precej debelo in mehko svrš, da je vrtanje nepotrebno. Povprečne kosce moramo pa za tako porabo seveda prevrtati. Nekaj načinov za izdelavo takih verig vidimo na 22. sliki. Umevno je, da moramo nanizati lesene člene še predno smo strnili posamezne žice v eno vrstico.

Za vsaditev rastline moramo dovršeno košarico še pravilno pripraviti. Zato jo na znotranji strani obložimo z mahom in nato napolnimo z dobro zemljo. Ko je rastlina vsajena, pokrijemo tudi zgornjo plast zemlje z mahom, ki varuje tako na vseh straneh, da vlaga prehitro ne izhlapeva. Da je treba posajene rastline redno zalivati, je umljivo.

In kaj naj posadimo v take obešenke? O tem pa vprašajte mamicco ali vrtnarja ali kogarkoli. Jaz že vem, pa se nečem vtikati v taka vprašanja.

IVAN LAVRENČIČ:

MED DVEMA OGNJEMA.

Najprej nekaj iger, ki so dobre kot predvaja za veliko vojno igro »Med dvema ognjema«.

Imeti morate zračno žogo ali pa tako, kot je opisana v 6. številki Naše Radosi na zadnji strani.

1. Zadevanje bežečega v krogu.

Razširjen krog in v sredini kroga je telovadec, ki bega v krogu (ven ne sme!). V krogu stoječi telovadci imajo žogo, s katero skušajo bežečega zadeti. Ako se kateremu posreči, da ga zadene, menjata vloge, to je, da gre zadeti na mesto onega, ki ga je zadel, drugi pa v sredino.

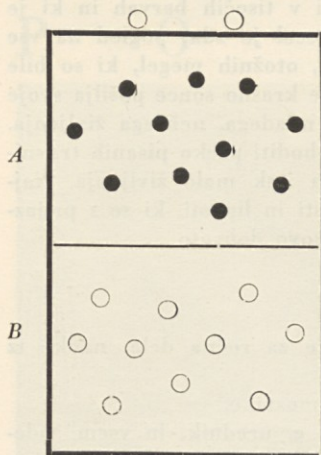
2. Kdo bo zadnji?

V sredino gre polovica telovadcev. Zunanji zadevajo, z žogo notranje. Vsak zadeti gre v zunanji krog (kdor zadene, ostane zunaj!). To se zadeva toliko časa, dokler ne ostane v krogu samo eden, ki je zmagovalec.

Nato se menjajo. Oni, ki so bili v sredini, tvorijo krog, drugi pa gredo v sredino.

Ti dve igri otežkočimo tako:

- Zadeti mora vsak direktno, to je, žoga ne sme pasti najprej na tla in nato šele v telovadca.
- Žogo ne sme imeti v roki več kot tri sekunde.
- Bežeči ne sme iz kroga.

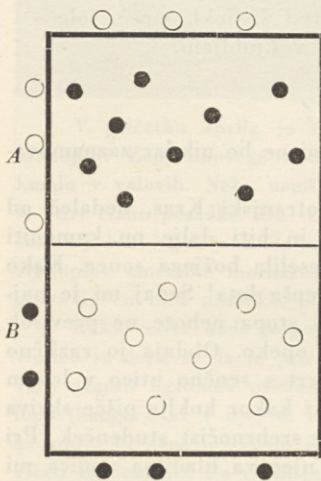

3. Med dvema ognjema.

Precej velik prostor razdelimo na dva enaka dela in zarišemo natančno mejo. Nato razdelimo telovadce na dva enaka dela (dve stranki) in ju namestimo vsako v svoj prostor, katerega določimo z žrebom. Telovadce razdelimo po igrišču, kot je razvidno iz slike. Igra se prične na ta način, da skuša igralec iz igrišča A zadeti nasprotnega igralca v igrišču B. Ako je B igralec zadet, se mora postaviti za igrišče A.

Ako pade žoga izven igrišča, ima do žoge samo tisti pravico, ki je žogi najbližje.

Oni zadeti, ki so za sovražnimi prostori, imajo tudi pravico zadevati svoje nasprotnike; tako nastane bitka od dveh strani, torej med dvema ognjema.

4. Med štirimi ognji.

Telovadci so razdeljeni kot pri 3. načinu. Igra se tudi na isti način, samo da se razdele zadeti na vse tri strani sovražnega polja, odkoder potem skušajo zadeti notranje sovražnike. Tako torej nastane boj med štirimi ognji.

Zmagovalka je tista stranka, ki prva izčisti (zadene) nasprotno polje!

Zapomnite si:

- Zadeti moraš direktno!
- Svojega prostora (polja) ne smeš preokračiti!
- Žoge ne smeš držati v roki več kot tri sekunde!
- Pri igri ne smeš biti surov!

Igrajte to igro večkrat, posebno pa sedaj spomladi na prostem.

Za deklice pa bom priobčil prihodnjič lepo igro.

Zdravo in mnogo zabave!

M L A D I N A P I Š E

DRAGO BRADAC:

NEKAJ UR V POMLADANSKI NARAVI.

Pomlad! Kako lepa je izpremema, ki jo pomlad povzroča v naravi. Le nekaj tednov je minilo, kar je bilo še vse golo in pusto, sedaj se pa vse blešči

in žari v zlatih žarkih sonca. Travniki, ki so bili prej tako zapuščeni in goli, so sedaj posejani s pestrimi cvetkami. Njive so vse zelene, ravno tako kot krasni vrtovi, ki se bogato košatijo okrog belih hišic. Srce se nam smeje, ko občudujemo jablane in hruške, težko obložene z duhtečim cvetjem. Vsa narava je polna živahnega vrvenja in vriskanja, ki se razlega daleč na okrog. Kako lep je pogled na gozd, ki tako krasno žari v tisočih barvah in ki je poln mladega, prebujajočega se življenja. Kako vesel je zdaj pogled na vse te lepote in krasote v naravi! Ni več tistih sivih, otožnih megel, ki so bile pozimi in ki so se kakor mora vlačile po zemlji. Le krasno sonce pošilja svoje tople žarke na nas, kakor bi se tudi ono veselilo mladega, nežnega življenja.

Kaj naj delam v naravi? Greh bi se mi zdelo hoditi preko pisanih travnikov, preko ljubkih cvetlic, ki imajo odmerjenega itak malo življenja. Najrajši sem v gozdu, kjer hodim med stoletnimi hrasti in lipami, ki se s prijaznim šumenjem zahvaljujejo Vsemogočnemu za njegovo dobroto.

Spoštovano uredništvo »Razorov«.

Želimo, da bi v »Razorih« priobčevali vzorce za ročna dela, nauke iz higijene, pa tudi kakšen recept za kuhanje.

Pogrešamo tudi pesmice, križaljke, rebuse in mozaike.

Prisrčno se pa zahvaljujemo Vam, spoštovani g. urednik, in vsem sodelavcem za lepe »Razore«, ki smo jih prav vesele.

II. a razred I. dekl. mešč. šole
v Ljubljani.

OBLAK NADA, Škofja Loka:

KJE SEM DOMA?

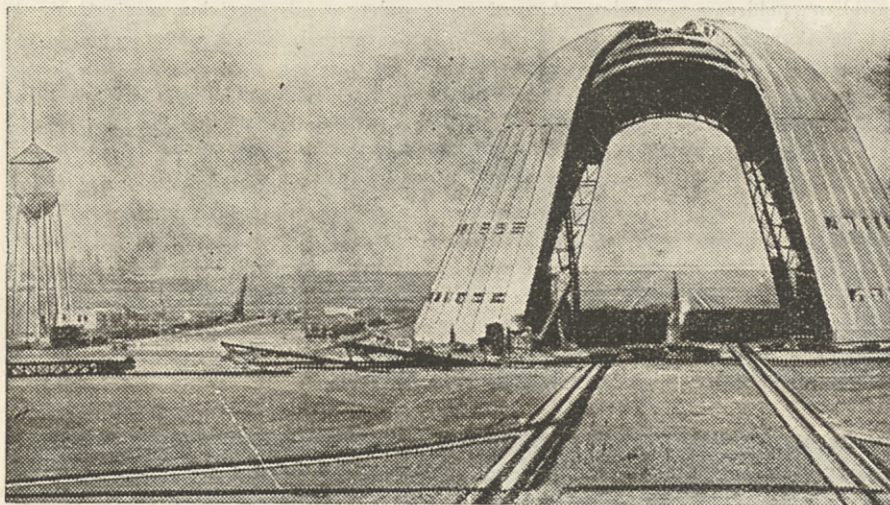
Ni važno, kje sem se rodila in tudi v zgodovini ne bo nikdar zaznamovano, toda meni je kljub temu zelo pri srcu.

Tam, kjer prehaja naša lepa Gorenjska v notranjski Kras, nedaleč od tam, kjer prihaja na dan peneča se Ljubljanska in hiti dalje po kameniti strugi, da, tam sem zagledala luč sveta in se vzveselila božjega sonca. Kako drag mi je ta kraj, kjer sem preživela svoja najlepša leta! Sedaj mi je najboljša tolažba le še spomin na dom. Pred oči mi stopa nehote ne previsok hrib, na katerem se beli hišica, pokrita z rdečo opeko. Obdaja jo različno košato drevje, a na desni strani majhen ograjen vrt s senčno utico v levem kotu. Na vzhodni strani objema hišo vinska trta, ki kakor koklja pišče skriva hišo pod svoje peroti. Za streljaj v stran pa šumi srebrnočist studenček. Pri njem sem iskala v vročih poletnih dneh zavetja; njegova hladilna vodica mi je vselej ohladila razbeljeno čelo. Od hiše vodita dve poti. Ona, ki vodi na desno, me pripelje v deset minut oddaljeno cerkev, na levo pa na glavno cesto. Marsikomu bi bilo morda tu samotno, a meni je to tem ljubše, ker me ne straši samota, ampak hudoben človek. Kakor v polsnu, slišim šum večernega vetra v smrekovem gozdu, ki je oddaljen komaj sto korakov na desno proč od hiše. Ta tajinstveni šelest gozda mi je tako drag, da sem v počitnicah v mesečni noči po cele ure prežдела pri oknu, poslušala šepet gozda in vdihavala sveži zrak. Da, kratke so ure, ki jih prebijem pod rodno streho, kakor bežeči sen se izgublja v preteklost.

Neprijetno me je vznemirila vest, da bom morala zapustiti ta meni najljubši kraj. Grenka solza se mi je potočila preko lica, ko sem se poslavljala od najdražjih prostorčkov.

Ne poznam človeka, ki bi se po daljšem času zopet rad ne povrnil v svoj domači kraj. Mnogi, ki bivajo v tujini, se na stara leta povrnejo v domovino, da prežive svoje zadnje ure pod rodnim krovom in da počivajo slednjič v rodni grudi, kjer sadijo na grob cvetice rodni bratje in sestre.

P O S V E T U

V pričetku aprila je zadela Združene države zopet velika nesreča. Ogromni zrakoplov Zeppelinovega sistema »ACRON« se je ponesrečil nad morjem in izginil kmalu v valovih. Neka nemška ladja, ki je bila slučajno v bližini je zamogla rešiti le štiri člane posadke. Od teh je eden kmalu umrl. Vsa ostala, 77 mož broječa posadka je bila izgubljena. Žalostno je, da se je pri reševanju ponesrečil tudi mali vodljivi zrakoplov ameriške mornarice Y 3. Pri tej novi nezgodi je utonil poveljnik zrakoplova in en mož posadke, pet mož pa je bilo nevarno ranjenih.

Kako velike nade je gojila ameriška mornarica z ozirom na vodljive zrakoplove, vidimo iz dejstva, da je pričela pred kratkim v kalifornskem kraju Sunnyvale (Sunnyvale) graditi ogromna pristanišča za Zeppeline. Gorenja slika nam kaže že zgrajeno lopo (hangar), ki v njej ni le prostora za največji zrakoplov sedanosti, ampak tudi za stolp, ki nanj privežejo došli zrakoplov na prostem. Ta stolp se da poljubno povišati in ponizati. Po tračnicah ga lahko v najkrajšem času spravijo v lopo na varno.

Po „Marib. Zeitung“ D. H.

1800 m NAD MONT EVEREST.

Nepričakovan uspeh Fellowseve ekspedicije.

Včeraj so javili vest, da sta dve veliki angleški letali preleteli v višini 10.675 m najvišjo goro sveta.

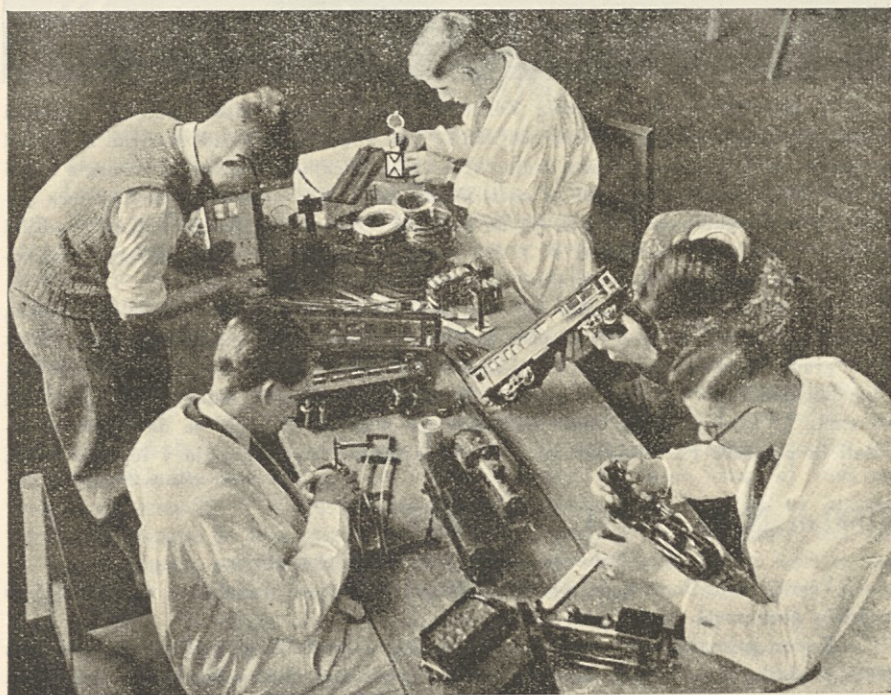
Kakor je znano, sta se za letos pripravili dve angleški ekspediciji, da naskočita 8845 m visoko gmoto Mont Everesta, ena pod vodstvom Hughja Ruttledgea peš, druga s finančno pomočjo lady Houtsonove po zračni poti. Obe ekspediciji sta se za svoj namen opremlili kar najskrbneje in malokdo je bil, ki bi ne verjel, da ta namen dosežeta. Kakor je razvidno iz sedanjega poročila, je vsa letalska ekspedicija tudi v polni meri uspela. Poveljnik zračnega oddelka, ki je to dosegel, je izkušen pilot in

vodja osebnega oddelka v angleškem ministrstvu za zračni promet Fellowe. Slovi kot specialist za polete v gorskem ozemlju in je zgradil v takšnih ozemljih že celo vrsto letališč. Izvedel je že polno drznih poletov nad gorskimi deželami, da bi proučeval bistvo zračnih tokov v višjih zračnih plasteh. Tako je preletel najvišje afriške vršace in gorske verige južno od Kaspiškega morja. Tudi sedanji polet nad Himalajo je vodil pred vsem v znanstvene svrhe in so ga zanimali v prvi vrsti kartografski ter fotogrametrični posnetki. V koliko so mu ti uspeli, še ni znano.

Zračna pot od mesta starta do vrha Mont Everesta je znašala 230 km, torej približno poldrugo uro poleta. Aparati za ta polet so bili specialno zgrajeni. Merijo 11 do 12 m v dolžino, 15 m v širino (krilna razprtina). Kolesa pod trupom so nameščena tako, da omogočajo pristajanje tudi na neravnih tleh. Glavna skrb je veljala zaščitni pilota in opazovalca pred mrazom. V stenah in tleh sedežnih prostorov so okna, tako da je mogoče fotografirati na vse strani. Pod pilotskim sedežem je avtomatična kamera, ki snema v rednih presledkih med poletom. Cel sistem termostatov ogreva snemalni aparat, a 7750 l kisika v posebnih posodah zadostuje dvema osebama za 2 uri in pol. Ogrevanje ventilov teh posod, obleke in celo zaščitnih naočnikov oskrbuje 1000-vaten električni generator.

Javnost zanima seveda v prvi vrsti zlasti vprašanje, da-li bo mogoče iz posnetkov, ki jih je napravila Fellowsova ekspedicija, najti kakšna sled z Malloryjem in Irvinom, ki sta izginila na zadnji ekspediciji na Everest. Odkritje takšnih sledov ni izključeno, vsekakor pa bodo posnetki izborno rabili Ruttledgevi ekspediciji, ki baš začenja svoje delo v ozemlju najvišjega velikana sveta.

(„Jutro“.)

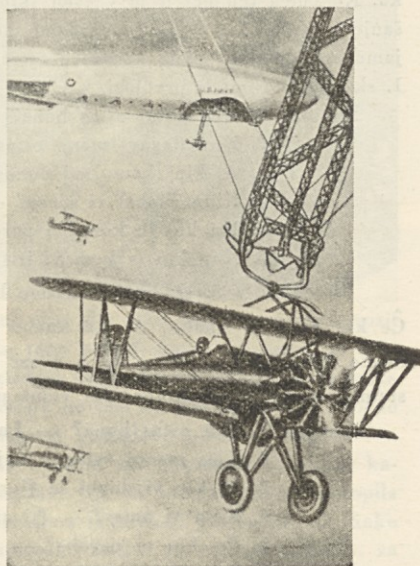
Tudi odrasli se v prostem času pečajo z rekovrtnim poukom. Za svojo deco izdelujejo igrače. To ni nikaka obrtniška delavnica, temveč nepoklicno zanimanje odraslih po vsakodnevni službi.

Šahovski velemejster Bogoljubov je priredil v neki srednji šoli šahovsko simultanko. Igral je na 24 šahovnicah, ki jih pa na sliki ni vseh videti.

Turški delegat skavtov z zastavo na kongresu skavtov.

Ponesrečeni ameriški zrakoplov »Akron« je imel tako pripravo, da je jemal vase aeroplanne.

E S P E R A N T O

3. vaja.

Esperanto estas tre facila lingvo!

Preglejte vajo iz 2. lekcije: Mi parolas laŭte. Ŝi parolas tro rapide. La leono estas besto; ĝi estas ankaŭ forta. Hodiaŭ estas bela vetero, hieraŭ estis malbela vetero, morgaŭ estas eble bela vetero. La frato lernas; li estas ankaŭ diligenta. Ni manĝas kaj (in) ni trinkas.

Svojilni zaimki: Ako osebni zaimkom — mi, vi, li itd. — dodam konĉnico -a, dohim svojilne zaimke moj, tvoj itd. Konĉnica -a velja za vse tri spole.

1. mia — moj;	ŝia — njen;	1. nia — naŝ;
2. via — tvoj;	ĝia — njeĝov, njen;	2. via — vaŝ;
3. lia — njeĝov;		3. ilia — njihov;

Prestavite naslednje stavke: Mia frato skribas. Mia fratino legis. Mia laboro progresos. Via patro estas bona. Lia familio estas granda. Ŝia patrino kuiras. La domo estas granda; ĝia ĉambro estas ankaŭ granda. Nia profesoro estas severa. Via filo diligente laboras. Ili ĉevalo estas rapida.

Mnoĝina: Ako samostalnikom (la patro), pridevnikom (bona) in svojilnim zaimkom (mia) dodam konĉnico -j, tvorim mnoĝino teh besed: Miaj fratoj skribas. Miaj fratinoj legis. Postavite gornje stavke sami v mnoĝino!

Sklanjatev samostalnikov, pridevnikov in zaimkov je v esperantskem jeziku enaka. Konĉnica teh besed je v vseh sklonih enaka, razen v 4. sklonu ednine (na vpraŝanje koga ali kaj?), kjer dodajamo konĉnico -n in v 4. sklonu mnoĝine, kjer dodajamo konĉnico -jn (-j je konĉnica za mnoĝino, -n pa za 4. sklon). Ostale sklone, razen 1. sklona, tvorimo s predlogi.

- Ednina: 1. Kiu (kdo) estas bona? — La patro estas bona.
 2. Kies (ĉigav) manoj estas forta? — La manoj de la patro estas forta.
 3. Al kiu (komu) vi donos la floron? — Mi donos la floron al la patro.
 4. Kiun (koga) vi amas? — Mi amas la patron.
 5. Pri kiu (o kom) vi parolis? — Ni parolis pri la patro.
 6. Kun kiu (s kom vi iris? — Mi iris kun la patro.

Opomba: V 5. sklonu postavimo lahko namesto pri kiu? — ĉe kiu? (pri kom?): Ĉe kiu estas la knabo? — La knabo estas ĉe la patro. V 6. sklonu postavimo namesto kun, ki ga rabimo le v zvezi z osebami, predlog per, kadar pomeni samostalnik sredstvo ali orodje: Mi vidas per la okuloj. Mi tranĉas per la tranĉilo.

- Mnoĝina: 1. Kiu estas bona? — La patroj estas bonaj.
 2. Kies manoj estas fortaj? — La manoj de la patroj estas fortaj.
 3. Al kiu vi donos la florojn? — Ni donos la florojn al la patroj.
 4. Kiun vi amas? — Ni amas la patrojn.
 5. Pri kiu vi parolis? — Ni parolis pri la patroj.
 6. Kun kiu vi iris? — Ni iris kun la patroj.

Vaja: Prestavi naslednje stavke, prihodnjiĉ razreŝitev: Piŝemo s svinĉnikom in s peresom. Moĝi svinĉniki so rdeĉi in modri. Tvoj oĉe ima veliko hiŝo. Koga lĝubi sin? Sin lĝubi mater in oĉeta. Komu je dal brat knjigo? Dal jo je prijatelju. O kom boste govorili jutri? Govorili bomo o ĝivalih. Ĉigave so knjige? Knjige so naŝe. Ĉigava soba je velika? Prijateljeva soba (soba od prijatelja — 2. sklon) je velika.

V O R T A R O .

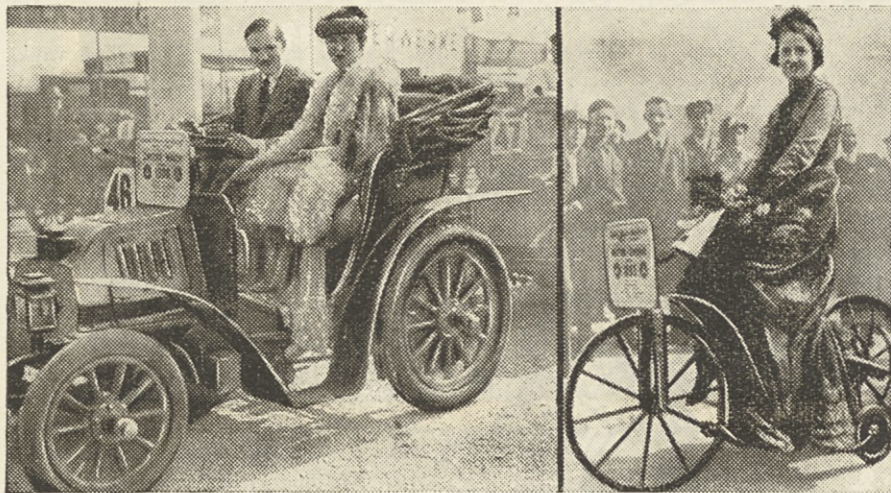
tre — zelo
 facila — lahek
 la lingvo — jezik
 la fratino — sestra
 la laboro — delo
 progresi — napredovati
 la familio — družina
 kuiri — kuhati
 la domo — hiša
 la ĉambro — soba
 la profesoro — profesor
 la filo — sin

la ĉevalo — konj
 kiu? — kdo?
 kies? — ĉigav?
 la mano — roka
 al kiu? — komu?
 la floro — cvetice
 kiun? — koga?
 ami — ljubiti
 pri kiu? — o kom?
 ĉe kiu? — pri kom?
 la knabo — deček
 kun kiu? — s kom?

iri — iti
 vidi — videti
 la okulo — oko
 tranĉo — rezati
 la tranĉilo — nož
 la plumo — pero
 ruĝa — rdeĉ
 blua — moder
 havi — imeti
 doni — dati
 la amiko — prijatelj

(Daŭrigo sekvos — Nadaljevanje sledi.)

D R O B I Ŝ IZ OTROŜKIH DNI AVTOMOBILA.

Pred več nego tridesetimi leti še naše ceste niso bile tako polne motorskih vozil nego danes. In če se je v tistih časih pripeljala taka pošast skozi vas, tedaj je drlo mlado in tudi staro ven na cesto, da bi se nagledalo čudovitega voza, ki se premika »brez kobil«. Danes ne pogleda drvečega avtomobila ne pes ne mačka in tudi nobeno kljuse se ne plaši več, če mu pride zvečer nasproti grdogledo moderno vozilo.

A takrat pred več nego tridesetimi leti še avto ni bil elegantna limuzina, kakršno srečavamo danes vsak trenotek. Pred kratkim so ob nekem slavu nastopila tudi najstarejša vozila te vrste, ki so že bila shranjena takorekoč v muzejih. Ej, kako čuden se nam vidi tak avtomobil! Kakor srednjeveška kočija je, visokih sedežev, za nas razvajence smešna figura. In kakšno je motorsko kolo! In vendar so bila ta vozila takrat na višku tehnike. Vse je za svoj čas na višku! Zanamcem se bojo zdela današnja vozila najbrže tudi smešna.

Levi del slike kaže znamenitega avtomobilskega dirkača Brauhiča na avtu iz leta 1900. Na desni pa sedi motorska dirkačica na Mercedes-motorju iz leta 1885. Jej, kakšna kolesa! Kakor na plužnih.

D. H.

Z A Z A B A V O

REŠITEV ZAMOTANIH VPRAŠANJ.

Joža in Tine sta imela le $\frac{1}{5} + \frac{1}{7}$ kupne cene, to je $\frac{12}{35}$, kar je bilo 144 Din. $\frac{1}{35}$ pa je $\frac{1}{12}$ od 144, kar da 12 Din. Kupnina je torej 35 krat 12 Din, to je 420 Din.

To je bil konjenik, ki je odšel v vojno, kjer so mu ubili konja, njega pa tako pohabili, da je moral odslej hoditi ob palici.

Bili so: stari oče, njega sin in vnuk, torej dva očeta in dva sina.

To je prav lahka naloga, ki jo rešimo tako:

Ker nobene užigalice ne smem razrezati ali pretrgati, pustim štiri užigalice cele, dve pa ulomim v pravem kotu in sestavim kvadrat tako:

ZAMOTANA VPRAŠANJA.

Branko je našel štiri tombolske številke, vtisnjene v lesena kolesca. Povejte, koliko štirištevilčnih števil lahko sestavi Branko iz teh kolesc? Seveda mora biti vsako število drugačno.

V neki družini so sledeče osebe: 1 ded, 2 očeta, 2 materi, 4 otroci, 3 vnuki, 1 brat, 2 sestre, 2 sina, 2 hčeri, 2 oženjena moža, 2 omoženi ženski, 1 tast, 1 tašča in 1 sneha. Vzlic temu pa je v tej družini le 7 oseb. Kako to?

Oče je položil na mizo 12 dinarjev, pozval Peterčka, ki je imel tisti dan god, pa mu je rekel tako: »Razvrsti teh 12 dinarjev tako v tri vrste, da bo tvorila celotna razvrstitev kvadrat in da bojo v vsaki vodoravni in v vsaki navpični vrsti po štirje dinarji. Če to izvedeš, so dinarji tvoji.« In Peterček je dobil na godovno 12 Din, ker je rešil nalogo. Kako?

POMISLITE IN POVEJTE!

Stric Janko je nastavljal Milici na mizo štiri kupe užigalic in ji je naročil tako: »Iz vsakega kupa postavi številno vrednost, a vse vrednosti morajo biti enake. Če razrešiš to nalogo, dobiš veliko tablo čokolade!« Pa se je Milica brez strahu lotila začaranih užigalic, zakaj rada ima računske naloge in pravi, da bo študirala matematiko. Jaz pa mislim, da ji tudi čokoladna tabla ni bila prazen nič. Komaj je preteklo nekaj minut, pa je bila težka naloga rešena. Stric Janko je pogledal, pohvalil in hotel oditi. A Milica ga je ubrala za rokav in mu je dopovedala, da se nista zmenila tako. Stric je moral hočeš nočeš poseči v žep in spraviti na dan tisto tablo čokolade.

Ali bi vi znali rešiti to nalogo?

V četrti številki stavljeno vprašanje lahko rešimo, če pogledamo pazljivo spodnji par koles. Nobena tovarna bi ne dala na novo vozilo dva povsem različna obroča. Avtomobil je bil le prenovljen, Francelj je bil pa bahač.